

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

«Η Αεροπορική Ισχύς στον Πόλεμο στο Αφγανιστάν (2001-2021)»
“Airpower in the War in Afghanistan (2001-2021)”

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Άγγελος Γιακουμής (ΑΜ: 1221Μ018)

Αθήνα, 2022

Τριμελής Επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Άγγελος Γιακουμής, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

«Υπεύθυνη δήλωση μη λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης»

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 22 του Ν. 1599/1986, δηλώνω ότι:

Η εργασία «Η αεροπορική ισχύς στον πόλεμο του Αφγανιστάν (2001-2021)» που παραδίδω, είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές.

Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία μου αποτελεί προϊόν λογοκλοπής ή προϊόν τρίτων.

Ο δηλών:

Άγγελος Π. Γιακουμής (ΑΜ: 1221Μ018)

Αθήνα, Οκτώβριος 2022

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη.....	8
Abstract	10
Εισαγωγή.....	12
Κεφάλαιο 1: Η θεωρητική διάσταση του πολέμου στο Αφγανιστάν (2001-2021).....	16
1.1 Εξέγερση (Insurgency)	17
1.2 Αεροπορική ισχύς (Airpower)	20
1.3 Περιπτώσεις εφαρμογής airpower σε insurgency	22
1.3.1 Απόλυτος διαχωρισμός ανταρτών από τοπικούς πληθυσμούς: Η εξέγερση στη Malaya (1948-1960).....	22
1.3.2 Κοινωνικός διαχωρισμός ανταρτών από τοπικούς πληθυσμούς: Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος (1947-1949).....	23
1.3.3 Ευρέως αποδεκτοί αντάρτες: Η εξέγερση στις Φιλιππίνες (1946-1956).	24
1.3.4 Ο ρόλος της κυβέρνησης. Η περίπτωση του Βιετνάμ (1957-1971).....	25
1.3.5 Σύγκριση περιπτώσεων.	26
Κεφάλαιο 2: Η πολιτική διάσταση του πολέμου στο Αφγανιστάν (2001-2021).....	27
2.1 Οι ΗΠΑ.....	27
2.1.1 Η υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ.....	28
2.1.2 Η υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ και η αεροπορική ισχύς.....	31
2.2 Το Αφγανιστάν.....	33
2.2.1 Ο κώδικας τιμής Pashtunwali.....	35
2.2.2 Οι κοινωνικές δομές και η κρατική οργάνωση.....	36
2.2.3 Η ναρκοοικονομία.	37
2.3 Το Πακιστάν	39
2.4 Αποτίμηση της πολιτικής διάστασης του πολέμου	42
Κεφάλαιο 3: Η αεροπορική ισχύς στον πόλεμο στο Αφγανιστάν	43
3.1 Η αεροπορική ισχύς των ΗΠΑ (2001-2003): Η συμβατική σύγκρουση	43
3.2 Η αεροπορική ισχύς των ΗΠΑ (2003-2021): Οι επιχειρήσεις COIN.....	45

3.2.1 Η επίδραση του COIN στην έμμεση αεροπορική ισχύ.....	47
3.2.2 Η επίδραση του COIN στην άμεση αεροπορική ισχύ.	50
3.2.3 Η επίδραση του airpower στο COIN: Οι απώλειες αμάχων.....	51
3.3 Η επιχείρηση iron tempest (2017-2018).....	53
3.4 Αξιολόγηση της αεροπορικής ισχύος των ΗΠΑ	55
Συμπεράσματα	58
Βιβλιογραφία.....	62

Πίνακας Γραφημάτων

Γράφημα 1 Το σύνολο εξόδων μαχητικών αεροσκαφών και βομβών που αφέθηκαν στο Αφγανιστάν, από το 2010 έως το 2020. [πηγή: US Air Forces Central/ Airpower Summaries (https://www.afcent.af.mil/About/Airpower-Summaries/)].	33
Γράφημα 2: Μέσος ρυθμός ανάπτυξης του Αφγανιστάν 2002-2008 [πηγή Υπουργείο Οικονομικών Αφγανιστάν (Stanekzai 2008, 2)].	46
Γράφημα 3: Η ανάπτυξη του ΑΕΠ του Αφγανιστάν 2003-2017. [πηγή The Diplomat (Joya, 2018)].	47
Γράφημα 4: Περιστατικά ασφαλείας στο Αφγανιστάν (μέσος όρος), ανά μήνα, ετών 2003-2008 [πηγή Υπουργείο Άμυνας Αφγανιστάν (Stanekzai 2008, 2)].	47
Γράφημα 5: Συνολικός αριθμός εξόδων μεταφορικών αεροσκαφών, αεροσκαφών αποστολών ISR και ιπτάμενων τάνκερ, ανά έτος (2007-2021) [Πηγή: US Air Forces Central/ Airpower Summaries].	49
Γράφημα 6: Συνολικός αριθμός εξόδων μαχητικών αεροσκαφών και αριθμός βομβών που αφέθηκαν στο Αφγανιστάν, ανά έτος (2004-2021) [Πηγή: US Air Forces Central/ Airpower Summaries].	51
Γράφημα 7: Η εξέλιξη των εκτάσεων (σε εκτάρια) της καλλιέργειας οπίου στο Αφγανιστάν 1994-2018 (πηγή: UNODC/ Afghan government opium surveys).	55

Πίνακας Χαρτών

Χάρτης 1: Η κατανομή των φυλών του Αφγανιστάν (πηγή United Nations Satellite Center UNOSAT)	35
Χάρτης 2: Οι καλλιέργειες οπίου (σε εκτάρια) στο Αφγανιστάν, ανά επαρχία (πηγή UNODC Afghanistan Opium Survey 2018)	39
Χάρτης 3: Οι περιοχές NWFP, FATA και η πόλη Quetta στο Baluchistan, του Πακιστάν (πηγή US Geological Survey)	41

Συντομογραφίες

AETF	Air and Space Expeditionary Task Force
AFDD	Air Force Doctrine Document
AFDP	Air Force Doctrine Publication
AfPaK	Afghanistan & Pakistan
CAS	Close Air Support
CIA	Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Δυτικής Γερμανίας
COIN	Counter Insurgency (επιχειρήσεις καταστολής εξέγερσης)
FATA	Federally Administered Tribal Areas
FM	Field Manual
GPS	Global Positioning System
GWOT	Global War on Terrorism
ISAF	International Security Assistance Force
ISI	Inter-Services Intelligence
ISR	Intelligence, Surveillance and Reconnaissance
IW	Irregular Warfare
JDAM	Joint Direct Attack Munition
JTAC	Joint Terminal Attack Controller
NATO	North Atlantic Treaty
NWFP	North-Western Frontier Province
OEF	Operation Enduring Freedom
PGM	Precision Guided Missiles
RAF	Royal Air Force
ROE	Rules of Engagement
RPA	Remotely Piloted Aircraft
SecDef	Secretary of Defense
SIGAR	Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction
SOF	Special Operation Forces
UAV	Unmanned Aerial Vehicle
UN	United Nations
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
US	United States
USAF	United States Air Force
USAID	US Agency for International Development
US DoD	United States, Department of Defense
US DOD LIG	United States, Department of Defense, Lead Inspector General
USMC	United States Marine Corps
USN	United States Navy

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει ποιος ήταν ο ρόλος της αεροπορικής ισχύος στον πόλεμο του Αφγανιστάν (2001-2021), γιατί η αεροπορική ισχύς χρησιμοποιήθηκε με αυτόν τον τρόπο, γιατί κατέστη αντιπαραγωγική και τελικά ποια μορφή της αποδείχτηκε αποτελεσματική. Για να απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα θα πρέπει να οριστεί πρώτα ο χαρακτήρας του συγκεκριμένου πολέμου, ώστε να γίνουν αντιληπτοί οι παράγοντες που διαμόρφωσαν τον τρόπο χρήσης της αεροπορικής ισχύος.

Για την άντληση στοιχείων για την απάντηση των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων, μελετήθηκε ανάλογη βιβλιογραφία, σχετικά στρατιωτικά εγχειρίδια, ακαδημαϊκά άρθρα, αναφορές του US DoD LIG και του SIGAR, αναφορές της τότε αφγανικής κυβέρνησης και χρησιμοποιήθηκαν στατιστικά στοιχεία από την επίσημη ιστοσελίδα της USAF (US Air Forces Central/ Airpower Summaries) για την εκπόνηση γραφημάτων. Στα μεθοδολογικά εργαλεία της εργασίας περιλαμβάνονται η ποιοτική ανάλυση των βιβλιογραφικών δεδομένων, η ποσοτική ανάλυση και στοιχεία στατιστικής ανάλυσης για την ερμηνεία των στατιστικών δεδομένων και των γραφημάτων, η ανάλυση κειμένου και η συγκριτική ανάλυση.

Η αμερικανική εισβολή στο Αφγανιστάν το 2001 έγινε ως αντίποινα στα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Η αεροπορική ισχύς έπαιξε σημαντικότατο ρόλο σε αυτήν την φάση της σύγκρουσης και συνέβαλε ουσιαστικά στην εξάλειψη του δικτύου της Al Qaeda στη χώρα και στην απομάκρυνση των Taliban. Όσο στόχος των επιχειρήσεων ήταν η καταστροφή στρατοπέδων, εγκαταστάσεων και σημαντικών υποδομών της Al-Qaeda και όσο η στρατιωτική στρατηγική των Taliban ήταν συμβατικού χαρακτήρα, άρα και τρωτή στην αεροπορική ισχύ, η παροχή πυρών από την αεροπορική ισχύ αποδείχτηκε αποτελεσματική.

Το γεωπολιτικό περιβάλλον στο Αφγανιστάν είναι ιδανικό για εξεγέρσεις ή *insurgencies*. Η εξέγερση στο Αφγανιστάν και ο ένοπλος αγώνας έναντι των δυτικών στις περιοχές FATA του Πακιστάν συνδέονται άμεσα. Οι αντάρτες χαίρουν αποδοχής στο Αφγανιστάν λόγω της κακής διακυβέρνησης και της δυσαρέσκειας απέναντι στην παρουσία ξένων δυνάμεων, ενώ στις FATA λόγω της κοινής κουλτούρας και συγγένειας των φυλών.

Από το 2006 και μετά, η αεροπορική ισχύς ενεπλάκη σε επιχειρήσεις καταστολής εξέγερσης. Σε αυτό το περιβάλλον η αεροπορική ισχύς διαμορφώθηκε περισσότερο από τις επικρατούσες συνθήκες, παρά από μια συνεκτική και ορθά σχεδιασμένη στρατηγική. Η αλόγιστη χρήση πυρών από την αεροπορική ισχύ αποδείχθηκε αντιπαραγωγική, προκαλώντας απώλειες αμάχων και σημαντικό πολιτικό κόστος, με συνέπεια να κλονίζονται οι σχέσεις με τους τοπικούς πληθυσμούς και να τροφοδοτείται το κίνημα των Taliban με νέους μαχητές, λόγω του εθίμου του badal. Σε αυτή τη φάση του πολέμου η χρήση αεροπορικών πυρών αποδείχθηκε ανεπαρκές μέτρο καταστολής εξέγερσης.

Στις επιχειρήσεις καταστολής εξέγερσης η χρήση αεροπορικής ισχύος για αερομεταφορές, αναγνώριση και ανεφοδιασμό, αποτέλεσε πολλαπλασιαστή ισχύος για τις επίγειες δυνάμεις και βελτιστοποίησε τη χρήση των τακτικών στρατιωτικών δυνάμεων εναντίον των ανταρτών. Η συλλογή πληροφοριών μέσω των αεροπορικών μέσων αποδείχθηκε πολύτιμη για τις φίλιες δυνάμεις και ο εναέριος ανεφοδιασμός επέτρεψε την συνεχή παρουσία μαχητικών στον εναέριο χώρο πάνω από το θέατρο επιχειρήσεων. Επομένως, αυτές οι μορφές αεροπορικής ισχύος αποδείχθηκαν αποτελεσματικές τόσο κατά τις συμβατικές επιχειρήσεις, όσο και κατά τις επιχειρήσεις καταστολής εξέγερσης του πολέμου.

Λέξεις – Κλειδιά: Αεροπορική ισχύς, ΗΠΑ, Αφγανιστάν, Πακιστάν, εξέγερση, καταστολή εξέγερσης, απώλειες αμάχων.

Abstract

The purpose of this thesis is to discuss the role of airpower during the war in Afghanistan (2001 – 2021), explore why airpower was applied the way it did, why it became counterproductive and which form of airpower was the most effective during the conflict. The thesis will try to pinpoint the factors that shaped combat in Afghanistan, since these factors also shaped the application of airpower in this war. Information from books, academic articles, military manuals and air force doctrine documents, US DoD LIG and SIGAR reports and data from the official USAF website (US Air Forces Central/ Airpower Summaries) were used to address the above research questions. The methodological approach of this thesis includes qualitative analysis of books and academic articles, quantitative analysis and elements of statistical analysis to interpret graphs and analyze data, discourse analysis and comparative analysis.

During the US invasion in Afghanistan in 2001, airpower had a significant part in overthrowing the Taliban regime and in dismantling the local Al-Qaeda network. As long as targets included destruction of enemy's infrastructure and the Taliban military strategy remained conventional, application of kinetic energy from the air proved to be an effective mean to confront the enemy.

Afghanistan is an ideal environment for insurgency. Insurgency in Afghanistan and militancy in Pakistan's FATA are connected, yet distinct. Insurgents in both areas enjoy fair support from local people but for different reasons. In Afghanistan, public support to insurgents is due to bad governance and in FATA, is due to ethnic and cultural factors.

An upsurge in 2006 swiftly became an organized insurgency. So since 2006, airpower engaged mainly in COIN missions. In this operational environment an ad hoc airpower strategy was developed to support and coordinate ground forces requirements, instead of a coherent and properly planned approach. Exaggerated application of kinetic energy from the airpower proved to be counterproductive, causing high level political cost and creating a trust deficit between the locals and the US military. Furthermore, inappropriate kinetic application from the air triggered popular support towards the insurgents, not for ideological reasons, but because of *badal*, the desire for revenge. As a result, application of kinetic energy from the airpower was ineffective during the COIN part of the conflict.

Airlift missions, reconnaissance and resupply was a force multiplier for ground troops and optimized the use of conventional military forces against insurgents. ISR provided valuable intelligence for friendly forces and was a critical part of the decision-making process and aerial refueling permitted continuous presence of aerial assets above the theater of operations. These applications of airpower were effective throughout the COIN part of the conflict.

Key Words: Airpower, insurgency, COIN, USA, Afghanistan, Pakistan, FATA, collateral damage.

Εισαγωγή

Η νευραλγική θέση του Αφγανιστάν στην κεντρική Ασία, πάντα έλκυε ξένους εισβολείς. Ο Allama Iqbal, διάσημος Ινδός ποιητής το αποκαλεί «η καρδιά της Ασίας» και ο τότε βρετανός αντιβασιλέας της Ινδίας, λόρδος Curzon, το ονομάζει «θόλο της Ασίας» (Rashid 2001, 7). Οι ΗΠΑ διαδέχτηκαν την Μεγάλη Βρετανία στο Αφγανιστάν, στο πλαίσιο εφαρμογής αρχικά της πολιτικής της ανάσχεσης του κομμουνισμού και τελικά με την εισβολή στη χώρα το 2001, η οποία είχε σκοπό την εξάρθρωση των δικτύων της Al Qaeda στη χώρα, σε αντίποινα για τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και στο πλαίσιο του GWOT.

Το Αφγανιστάν χαρακτηρίζεται από μια εξαιρετικά ισχυρή φυλαρχική κουλτούρα. Η αφοσίωση των φυλών στο κεντρικό καθεστώς, καθοριζόταν πάντα από τα οικονομικά και τα πολιτικά συμφέροντά τους (Cordesman 2006, 26; Roy 1990, 10). Λόγω αυτής της ιδιόμορφης σχέσης μεταξύ κράτους και κοινωνίας, οι περισσότεροι εισβολείς καταλάμβαναν πολύ γρήγορα εδάφη και έφταναν εύκολα στην πρωτεύουσα της χώρας την Kabul, αλλά σχεδόν όλοι αντιμετώπιζαν εξαιρετικές δυσκολίες από τις μετέπειτα λαϊκές εξεγέρσεις και τα αντιστασιακά κινήματα (O' Balance 2006). Κάθε φορά που ξένες δυνάμεις εισέβαλλαν στη χώρα, οι Αφγανοί απλά περίμεναν μέχρι οι εισβολείς να επιστρέψουν στις πατρίδες τους¹ (Marshall 2021, 289).

Το ίδιο μοτίβο επαναλήφθηκε όταν οι ΗΠΑ εισέβαλλαν στο Αφγανιστάν. Αν και πολλοί αναλυτές αμφέβαλαν ότι μια μικρή δύναμη στρατιωτών ειδικών επιχειρήσεων, οι οποίοι πορεύτηκαν ακόμα και έφιπποι, μαζί με Αφγανούς, με αεροπορική υποστήριξη 50 έως 100 εξόδων την ημέρα, θα μπορούσαν να φέρουν εις πέρας την αποστολή, τελικά, αυτό ακριβώς συνέβη τον Οκτώβριο του 2001. Οι αεροπορικές επιδρομές της USAF και του USN, με χρήση laser-guided και satellite -guided πυρομαχικών, βοήθησαν την Northern Alliance² να επικρατήσει έναντι των Taliban και να καταλάβει πολύ σύντομα το 85% των εδαφών που είχαν υπό τον έλεγχο τους (Grant 2002, 37). Οι απώλειες των μαχητών της Al Qaeda και των Taliban ήταν μεγάλες και όσοι γλύτωσαν, παραδόθηκαν ή διέφυγαν στις περιοχές FATA και NWFP, στο

¹ Χαρακτηριστική αυτής της στάσης είναι σύμφωνα με τον Marshall, η έκφραση των Taliban για τις ξένες δυνάμεις - «εσείς έχετε τα ρολόγια-εμείς έχουμε το χρόνο» (2021, 289).

² Η Northern Alliance ήταν μια στρατιωτική συμμαχία αφγανικών φυλών, εκτός των Pashtun, αποτελούμενη κυρίως από Tajiks και Uzbeks, οι οποίοι πολέμησαν εναντίον των Taliban από το 1996 έως το 2001.

Πακιστάν. Η κατάσταση τέθηκε γρήγορα υπό έλεγχο, με την αεροπορική ισχύ να διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην έκβαση των επιχειρήσεων (Johnson 2007, 93).

Ο Hamid Karzai διαδέχθηκε προσωρινά τους Taliban, στην διακυβέρνηση της χώρας, μέχρι που ανέλαβε τελικά επίσημα την προεδρία, μετά την διεξαγωγή εκλογών. Η κακή διακυβέρνηση της χώρας, τα υψηλά ποσοστά διαφθοράς της κυβέρνησης Karzai, οι ασθενείς προσπάθειες πολιτικής ανοικοδόμησης, αλλά και η ύπαρξη καταφυγίων για τους Taliban στις περιοχές FATA και NWFP στο γειτονικό Πακιστάν, συνέβαλαν στην εκδήλωση εξέγερσης εναντίον των δυνάμεων των ΗΠΑ, των συμμάχων τους και του καθεστώτος της Kabul από το 2006 και μετά (Chayes 2007). Ορισμένοι αναλυτές απέδωσαν την εξέγερση στην αλόγιστη χρήση της αεροπορικής ισχύος των ΗΠΑ και στις παράπλευρες απώλειες (Johnson 2007, 123).

Οι ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ, αν και οι καλύτερες παγκοσμίως στην διεξαγωγή συμβατικών επιχειρήσεων, έχουν σταματήσει να ασχολούνται με διεξαγωγή επιχειρήσεων καταστολής εξέγερσης COIN από το Βιετνάμ και μετά (Παπασωτηρίου 2018, 562; Vick et al. 2006, 9). Σε έναν ανταρτοπόλεμο, το κέντρο βάρους είναι ο τοπικός πληθυσμός, διότι μπορεί να προσφέρει κρησφύγετο στους αντάρτες ή να δώσει πληροφορίες για αυτούς στις κυβερνητικές δυνάμεις. Επιπρόσθετα είναι πολύ σημαντικό η δύναμη πυρός των καθεστωτικών δυνάμεων, να μην προκαλεί απώλειες στον τοπικό πληθυσμό, ώστε να μην υπονομεύει την σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ τους.

Στο παραπάνω πλαίσιο διατυπώνονται τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας εργασίας ως εξής: ποιος ήταν ο ρόλος της αεροπορικής ισχύος στον πόλεμο στο Αφγανιστάν (2001-2021), γιατί η αεροπορική ισχύς χρησιμοποιήθηκε με αυτόν τον τρόπο, γιατί κατέστη αντιπαραγωγική και τελικά ποια μορφή της αποδείχτηκε αποτελεσματική. Για να απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα θα πρέπει να οριστεί πρώτα ο χαρακτήρας του συγκεκριμένου πολέμου, ώστε να γίνουν αντιληπτοί οι παράγοντες που διαμόρφωσαν τον τρόπο διεξαγωγής του και κατ' επέκταση τον τρόπο χρήσης της αεροπορικής ισχύος.

Στα μεθοδολογικά εργαλεία της παρούσας εργασίας περιλαμβάνονται η ποιοτική ανάλυση των βιβλιογραφικών δεδομένων, η ποσοτική ανάλυση και στοιχεία στατιστικής ανάλυσης για την εκπόνηση και ανάλυση των γραφημάτων αντίστοιχα, η ανάλυση κειμένου και η συγκριτική ανάλυση. Η δομή της εργασίας ακολουθεί την αλληλουχία των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναπτυχθεί η θεωρητική διάσταση του συγκεκριμένου πολέμου, θα μελετηθεί ο ρόλος της αεροπορικής ισχύος στις επιχειρήσεις καταστολής εξέγερσης και θα διερευνηθεί υπό ποιες συνθήκες η αεροπορική ισχύς μπορεί να έχει θετικό αποτέλεσμα στο COIN και πότε καθίσταται αντιπαραγωγική. Στο κεφάλαιο παρατίθεται το θεωρητικό υπόβαθρο για το insurgency και το airpower και πώς το τελευταίο μπορεί να λειτουργήσει σε συνθήκες COIN. Για τον ορισμό του insurgency, του IW και του counterinsurgency χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ανάλυσης κειμένου από εγχειρίδια του US Army, των USMC και της USAF. Με το σκεπτικό ότι τα τεχνολογικά επιτεύγματα των τελευταίων ετών και τα όπλα ακριβείας τύπου JDAM, αλλάζουν σταδιακά τις παραδοσιακές αντιλήψεις σχετικά με την χρήση του airpower στο COIN, παρουσιάζονται τέσσερις περιπτώσεις insurgency, στις οποίες χρησιμοποιήθηκε το airpower και με τη χρήση της συγκριτικής ανάλυσης εξάγονται συμπεράσματα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναλυθεί η πολιτική διάσταση του πολέμου, η οποία θα εξηγήσει ποιος ήταν ο χαρακτήρας του συγκεκριμένου πολέμου, ποιοι ήταν οι παράγοντες που διαμόρφωσαν τον τρόπο διεξαγωγής του και κατ' επέκταση την χρήση της αεροπορικής ισχύος. Συνεπώς, παρουσιάζεται η υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ, η οποία θα εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώθηκε η διεξαγωγή της συγκεκριμένης σύγκρουσης και θα καταδείξει πώς διαμορφώθηκε το airpower. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η γεωγραφία του Αφγανιστάν, η πολιτική, οικονομική και φυλαρχική του ταυτότητα και ο τρόπος που αυτό το σύμπλεγμα διαμορφώνει την αντιμετώπιση των ξένων εισβολέων. Τέλος, θα περιγραφεί η πολιτική του Πακιστάν απέναντι στις ΗΠΑ και απέναντι στο Αφγανιστάν, έτσι όπως διαμορφώθηκε από την πάγια ανησυχία του Πακιστάν για πιθανές απώλειες εδαφών λόγω του αλυτρωτισμού των Pashtun και κυρίως από την εξασφάλιση του πολυπόθητου στρατηγικού βόθρου, σε ενδεχόμενη σύρραξη με την Ινδία.

Παρά την διάχυτη εντύπωση ότι η ηγεσία των ΗΠΑ δεν έκανε σωστή χρήση της αεροπορικής ισχύος στο Αφγανιστάν, σε σχέση με το COIN, διότι δεν μπορούσε να αντιληφθεί το βαθύτερο νόημα της αφγανικής εξέγερσης, στο τρίτο κεφάλαιο θα φανεί ότι αυτή η αντίληψη δεν είναι απόλυτα σωστή. Η ηγεσία των ΗΠΑ, πολιτική και στρατιωτική, είχε επαρκή γνώση της θεωρίας του COIN και της σημασίας του να κερδίσει την υποστήριξη του τοπικού πληθυσμού. Αυτό που συνέβη ήταν η ελλιπής εφαρμογή της θεωρίας COIN στην πράξη, η ανεπαρκής σύνδεση μεταξύ σύλληψης και υλοποίησης και η λανθασμένη χρήση του airpower, στο πεδίο. Στο κεφάλαιο αυτό θα

εξεταστεί ποιος ήταν ο ρόλος της αεροπορικής ισχύος στον πόλεμο, γιατί χρησιμοποιήθηκε με αυτόν τον τρόπο, γιατί κατέστη αντιπαραγωγική και τελικά ποια μορφή της αποδείχτηκε αποτελεσματική.

Για την άντληση στοιχείων για την απάντηση των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων, μελετήθηκε σχετική βιβλιογραφία και ακαδημαϊκά άρθρα. Για την θεωρητική διάσταση του πολέμου χρησιμοποιήθηκε υλικό από άρθρα του James Kiras, του James Corum, του Thomas Johnson, του Wray Johnson και του W. Polk, αλλά και υλικό από στρατιωτικά εγχειρίδια του US Army, της USAF και των USMC. Για την πολιτική διάσταση του πολέμου υλικό αντλήθηκε, μεταξύ άλλων, από τα απομνημονεύματα του R. Gates, SecDef επί προεδρίας Bush και Obama, από τα απομνημονεύματα του Στρατηγού St. McChrystal διοικητή της ISAF την περίοδο 2009-2010, από την έρευνα του δημοσιογράφου Craig Whitlock για τον πόλεμο του Αφγανιστάν και από το βιβλίο του καθηγητή Παπασωτηρίου για την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Τέλος, για το τρίτο κεφάλαιο χρησιμοποιήθηκε υλικό από στρατιωτικά εγχειρίδια US Army και USAF, βιβλία και ακαδημαϊκά άρθρα του Benjamin Lambeth, του Stephen Biddle, της Rebecca Grant, του Στρατηγού St. McChrystal, του SecDef R. Gates, αναφορές του US DoD LIG και αναφορές του SIGAR προοριζόμενες για το Κογκρέσο, αναφορές της τότε αφγανικής κυβέρνησης και στοιχεία, σχετικά με εξόδους και αφέσεις όπλων αεροσκαφών από τα “Airpower Summaries” της επίσημης ιστοσελίδας της US Air Forces Central.

Κεφάλαιο 1: Η θεωρητική διάσταση του πολέμου στο Αφγανιστάν (2001-2021)

Αν και η εισβολή των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν το 2001 ξεκίνησε σαν μια τυπική συμβατική στρατιωτική επιχείρηση, η εξέλιξη της σύγκρουσης, με την πόλη Quetta στο Πακιστάν να γίνεται η άτυπη πρωτεύουσα και ορμητήριο των Taliban, σε συνδυασμό με το γεωπολιτικό περιβάλλον του Αφγανιστάν, την οργάνωση του σε φυλές, την λειψή διακυβέρνηση και την πολιτική διαφθορά, οδήγησε σε ασύμμετρο πόλεμο ή *irregular warfare* (IW) ή σε αυτό που από τη σκοπιά της πολιτικής επιστήμης, ονομάζεται *insurgency* ή εξέγερση. Στο παρόν κεφάλαιο θα οριστεί το *insurgency* και το *airpower* και θα μελετηθεί η χρήση του *airpower* σε επιχειρήσεις *counterinsurgency*, προκειμένου να τεθεί το θεωρητικό υπόβαθρο της παρούσας εργασίας.

Οι περισσότεροι πολιτικοί και στρατιωτικοί αναλυτές αντιμετωπίζουν το *irregular warfare* σαν κάτι το ασαφές, καθώς στο IW η γραμμή μεταξύ στρατιωτών και αμάχων είναι θολή, οι αντικειμενικοί σκοποί των επιχειρήσεων δεν είναι σαφείς και το χρονοδιάγραμμα της νίκης είναι άγνωστο. Ομοίως προβληματικό είναι να οριστεί η εξέγερση. Το *insurgency* δεν είναι συμβατικός πόλεμος ή τρομοκρατία, μοιράζεται όμως μαζί τους την νοοτροπία της χρήσης βίας για να επιτύχει πολιτικούς στόχους. Στο συμβατικό πόλεμο αντιπαρατίθενται δύο αντίπαλοι με παρόμοιο εξοπλισμό, εκπαίδευση και δόγματα, ενώ στον ανταρτοπόλεμο υπάρχει ασυμμετρία ανάμεσα στην ισχύ των δύο αντιπάλων και ο πιο αδύναμος, χρησιμοποιεί τακτικές *guerilla* για να επιφέρει πολιτικές αλλαγές. Οι τακτικές αυτές περιλαμβάνουν επιδρομές τύπου “hit and run” και ενέδρες στις εχθρικές δυνάμεις. Επίσης η επιβίωση της εξέγερσης είναι στενά συνυφασμένη με την υποστήριξη και την κινητοποίηση του τοπικού πληθυσμού (Kiras 2016, 187-188). Οι έννοιες είναι πιο σαφείς και ξεκάθαρες σε ότι έχει να κάνει με αεροπορική ισχύ.

Το πρώτο μέρος του κεφαλαίου καλύπτει την θεωρία του *insurgency* και του *counterinsurgency*. Ακολουθεί ο ορισμός του *airpower*, με έμφαση στη χρήση του σε επιχειρήσεις καταστολής εξεγέρσεων. Το τελευταίο μέρος του κεφαλαίου συνδυάζει το δύο προηγούμενα και εξετάζει την χρήση της αεροπορικής ισχύος σε τέσσερις σύγχρονες περιπτώσεις εξεγέρσεων. Το κεφάλαιο κλείνει με την σύγκριση των περιπτώσεων, με σκοπό την εξέταση της επιτυχούς ή μη, εφαρμογής αεροπορικής ισχύος, σε κάθε περίπτωση COIN.

1.1 Εξέγερση (Insurgency)

Ο όρος *insurgency* αποδίδεται στην ελληνική γλώσσα σαν εξέγερση. Το εγχειρίδιο του στρατού των ΗΠΑ *field manual*, με αριθμό 3-24, ορίζει τον όρο *insurgency* ως εξής “...*insurgency is an organized, protracted politico-military struggle designed to weaken the control and legitimacy of an established government, occupying power, or other political authority while increasing insurgent control...*”. Βάσει αυτού του ορισμού προκύπτει ο ορισμός του *counterinsurgency* ή COIN, δηλαδή των ενεργειών που αναλαμβάνει η κυβέρνηση για να ελέγξει και να καταστείλει την εξέγερση: “..*Counterinsurgency is military, paramilitary, political, economic, psychological, and civic actions taken by a government to defeat insurgency*”. Αμφότερα το *insurgency* και το COIN κατατάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο συγκρούσεων, το οποίο αποκαλείται *irregular warfare* (FM 3-24 2006, 1-1).

Κάποιοι συγγραφείς αναφέρονται στο *insurgency* με τον όρο “*small war*” (Corum & Johnson 2003, 7). Ο όρος αυτός αποτελεί ακριβή μετάφραση του ισπανικού όρου “*guerilla*“, ο οποίος αποδίδει τον τρόπο αντίστασης των Ισπανών στην εισβολή του Ναπολέον Βοναπάρτη στην Ισπανία το 1807. Ο όρος *guerilla* δεν αναφέρεται στα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου πολέμου, αλλά περιγράφει κυρίως τις τακτικές που αφορούν σε διεξαγωγή μικρής κλίμακας επιχειρήσεων εναντίον αδυναμιών ενός ισχυρότερου εχθρού (Johnson 2001, 13). Ο όρος *guerilla*, προερχόμενος από την ισπανική λέξη *guerra* για τον πόλεμο, προέκυψε για να περιγράψει τον τρόπο δράσης των ομάδων των Ισπανών ατάκτων, οι οποίοι προκαλούσαν αρκετές απώλειες στα γαλλικά τακτικά στρατεύματα, μετά την εισβολή των Γάλλων στην Ιβηρική χερσόνησο το 1808 (Marshall 2021, 344).

Σύμφωνα με το εγχειρίδιο των πεζοναυτών των ΗΠΑ *fleet marine force reference publication* με αριθμό 12-15, *small war* είναι “...*Operations undertaken under executive authority, wherein military force is combined with diplomatic pressure in the internal or external affairs of another state whose government is unstable, inadequate, or unsatisfactory for the preservation of life and of such interests as are determined by the foreign policy of our Nation.*” (FMFRP 12-15 1990,1).

Στο εγχειρίδιο της USAF, *air force doctrine document* με αριθμό 2-3, το *irregular warfare* ορίζεται ως “...*a violent struggle among state and non-state actors for legitimacy and influence over the relevant populations. IW favors indirect and asymmetric approaches, though it may employ the full range of military and other*

capabilities in order to erode an adversary's power, influence, and will. “ (AFDD 2-3 2007, 1). Το εγχειρίδιο δεν ορίζει άμεσα το insurgency, αλλά περιγράφει το σκοπό του: *“The purpose of an insurgency is to overthrow and replace an established government or societal structure, or to compel a change in behavior or policy by the government or societal structure”*. (AFDD 2-3 2007, 11). Το εγχειρίδιο συμπληρώνεται από το doctrine publication AFDP 3-2, το οποίο ορίζει το COIN ως: *“Counterinsurgency is defined as the comprehensive civilian and military efforts designed to simultaneously defeat and contain insurgency and address its root causes.* “ (AFDP 3-2 2019, 5).

Συνήθως η εξέγερση εκφράζεται με μια βίαιη πολιτική αλλαγή, που στοχεύει στην ανατροπή του πολιτικού καθεστώτος, στην οποία η κυβέρνηση της χώρας αντιδρά, με σκοπό να συνθλίψει την αιτία πρόκλησης της αλλαγής αυτής. Όσο η σύγκρουση μαίνεται και κλιμακώνεται, είναι πιθανό να εμπλακούν και εξωτερικοί δρώντες, οι οποίοι παρέχουν οικονομική, υλική, ανθρωπιστική, πολιτική και ηθική υποστήριξη είτε στη μία πλευρά είτε στην άλλη, αναλόγως με τα συμφέροντα τους.

Υπάρχουν τρία ακαδημαϊκά υποδείγματα για την εξέγερση: το υπόδειγμα του Λένιν (Leninist model), το υπόδειγμα του Μάο (Maoist model) και το υπόδειγμα του Γκεβέρα (Guevarist model). Το μοντέλο του Λένιν εξηγεί την εξέγερση που προκαλείται από μια πρωτοποριακή ομάδα επαναστατών, η οποία κινητοποιεί τον λαό να εξεγερθεί εναντίον μίας αδύναμης κυβέρνησης, που έχει χάσει την ισχύ επιβολής της. Το μοντέλο του Γκεβέρα διαφέρει από το Λενιστικό μοντέλο, στο ότι θεωρεί ότι μια αποφασισμένη ανταρτική ομάδα μπορεί να ανατρέψει κυβερνητικές δυνάμεις, ακόμα και με πολλαπλάσια ισχύ, αρκεί να έχει ισχυρή λαϊκή στήριξη (Johnson 2001, 28-30).

Το μοντέλο του Μάο περιλαμβάνει τη θεωρία των τριών σταδίων της εξέγερσης. Το πρώτο στάδιο της «στρατηγικής άμυνας» χαρακτηρίζεται από την αποφυγή σκληρών συγκρούσεων με τις κυβερνητικές δυνάμεις. Οι αντάρτες κερδίζουν την ηθική υπεροχή στα μάτια του τοπικού πληθυσμού, κάνουν πολιτική προπαγάνδα και αναπτύσσουν τις υποδομές τους. Στο δεύτερο στάδιο του «αδιέξοδου», ξεκινά ο μακρύς αγώνας της μείωσης της κυβερνητικής ισχύος, και της ανάληψης του ελέγχου επί ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού. Στο τρίτο στάδιο της «στρατηγικής επίθεσης» ξεκινά η τελική φάση της σύγκρουσης, με σκοπό την καταστροφή των κυβερνητικών δυνάμεων (Kiras 2016, 190; FM 3-24 2006, 1-6).

Η λαϊκή υποστήριξη καθίσταται βασικό στοιχείο για την επιτυχή έκβαση μιας εξέγερσης. Οι περισσότεροι θεωρητικοί του insurgency και του COIN, θεωρούν τον

τοπικό πληθυσμό «κέντρο βάρους», τόσο για τους insurgents, όσο και για τους counterinsurgents. Ο Kiras για να τονίσει τον ρόλο των τοπικών πληθυσμών, παραθέτει την θεώρηση του Μάο, για την σχέση του λαού με την εξέγερση. Ο Μάο είχε παρομοιάσει την επανάσταση με το ψάρι, το οποίο κολυμπά μέσα σε μια θάλασσα λαϊκής υποστήριξης. Χωρίς την θάλασσα το ψάρι θα πεθάνει (2016, 192). Επομένως η αντιμετώπιση της εξέγερσης συνδέεται άμεσα με την προσκόλληση του τοπικού πληθυσμού στην προσπάθεια του counterinsurgency και την απομάκρυνση του από τους αντάρτες (AFDD 2-3 2007, 10; Corum 2007, 27; Corum 2001, 173; Gates 2014, 212-213; FM 3-24 2006, 1-1, 1-8, 1-13; Farquhar 2017, 52; McChrystal 2013, 294-295).

Σε μια εξέγερση, οι αντάρτες και οι δυνάμεις COIN ανταγωνίζονται σε δύο επίπεδα: το πολιτικό και το στρατιωτικό. Πολιτικά ανταγωνίζονται να κερδίσουν την λαϊκή στήριξη και στρατιωτικά ανταγωνίζονται να υπονομεύσουν την ικανότητα του αντιπάλου να διεξάγει στρατιωτικές επιχειρήσεις. Οι αντάρτες, ειδικά στην αρχή της εξέγερσης, συνήθως είναι στρατιωτικά κατώτεροι των counterinsurgents, οι οποίοι με τη σειρά τους επιχειρούν να συντρίψουν τους αντάρτες με μαζική και βίαιη χρήση στρατιωτικής ισχύος. Συχνά η κακώς υπολογισμένη εφαρμογή στρατιωτικής ισχύος, λόγω ακατάλληλης πληροφόρησης ή προκειμένου να υποστηριχθεί εσπευσμένα κάποιο φίλιο τμήμα, προκαλεί παράπλευρες απώλειες. Οι απώλειες αμάχων έχουν πολιτικό όφελος για τους insurgents. Ήττα των ανταρτών σε τακτικό στρατιωτικό επίπεδο, όπου έχουν υπάρξει απώλειες τοπικού πληθυσμού, μπορεί να μετατραπεί σε νίκη στο στρατηγικό πολιτικό επίπεδο για τους αντάρτες. Επομένως είναι σημαντικός ο διαχωρισμός των αμάχων από τους αντάρτες, με χρήση πρωτίστως οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών μεθόδων, σε συνδυασμό με διακριτική χρήση στρατιωτικής ισχύος και δύναμης πυρός. Η αλόγιστη χρήση στρατιωτικής ισχύος και η λανθασμένη εφαρμογή δύναμης πυρός, συνήθως αποδεικνύονται αντιπαραγωγικές μέθοδοι COIN (Corum 2007, 27-28).

Ύψιστης σημασίας για την επιτυχία του COIN είναι ο διαχωρισμός μεταξύ ανταρτών και αμάχων, καθώς και η συνετή και όχι υπέρμετρη χρήση στρατιωτικής ισχύος και δύναμης πυρός. Το FM 3-24, το οποίο ενσωματώνει την εμπειρία COIN των ΗΠΑ από τον πόλεμο στο Ιράκ και το οποίο επιμελήθηκε ο Στρατηγός Petraeus, αποτυπώνει συνοπτικά αυτά τα διδάγματα στην παράγραφο “contemporary imperatives of counterinsurgency” (πχ *Use the appropriate level of force* κλπ) και στην παράγραφο “paradoxes of counterinsurgency operations” (πχ *Sometimes, the More*

Force Is Used, the Less Effective It Is, Some of the Best Weapons for Counterinsurgents: Do Not Shoot κλπ) (FM 3-24 2006, 1-24 - 1-28; Robinson 2008, 78-81).

Από την άλλη, το AFDD 2-3, αν και περιέχει λεπτομερείς οδηγίες σχετικά με το πώς η USAF, μπορεί να αντιμετωπίσει σε μάχη τους αντάρτες, δεν δίνει αντίστοιχο βάρος στον εξοπλισμό, στην εκπαίδευση και στην προετοιμασία των τοπικών δυνάμεων ασφαλείας για COIN. Κατά συνέπεια το εγχειρίδιο της USAF κρίνεται λιγότερο σαφές και περισσότερο γενικόλογο, σε σχέση με το αντίστοιχο εγχειρίδιο των US Army/USMC FM 3-4 για το COIN. Αν και η USAF είχε εμπειρία από COIN, όπως θα δούμε στις περιπτώσεις που ακολουθούν, φαίνεται ότι τα διδάγματα από την προετοιμασία και εκπαίδευση των τοπικών αεροπορικών δυνάμεων από πρότερες εμπλοκές της αεροπορικής ισχύος σε COIN, στην Ελλάδα και στο Βιετνάμ, δεν έχουν ενσωματωθεί επαρκώς στο τρέχον AFDD, αναδεικνύοντας έτσι ένα «στρατηγικό» κενό στις τάξεις της USAF, σε ότι έχει να κάνει με τα επιχειρησιακά δόγματα κατανόησης και ορθής διεξαγωγής COIN (Corum 2008, 97).

Σημαντική επιρροή στην πολιτική διάσταση της εξέγερσης ασκεί η άμεση εμπλοκή εξωτερικών δυνάμεων. Υπάρχει περίπτωση η τοπική κοινωνία να θεωρεί τις ξένες δυνάμεις διεφθαρμένες και να αντιδράσει όταν αυτές προσπαθήσουν να επιβάλλουν τους δικούς τους κανόνες και συνήθειες. Σε πολλές περιπτώσεις οι ξένες δυνάμεις εκλαμβάνονται από τον τοπικό πληθυσμό ως κατακτητές. Οι ηγεσίες των ανταρτών εκμεταλλεύονται την δυσπιστία και την αντιπάθεια του λαού για τους εξωγενείς δρώντες, με σκοπό να οργανώσουν εξεγέρσεις κατά των ξένων δυνάμεων και των τοπικών καθεστώτων που υποστηρίζονται από μη εθνικούς δρώντες (Polk 2007, xiii-xiv). Επομένως θα πρέπει τα εγχώρια στρατεύματα να έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στις επιχειρήσεις COIN και οι ξένες δυνάμεις να επιβλέπουν την διεξαγωγή των επιχειρήσεων, να εκπαιδεύουν και να παρέχουν συμβουλές.

1.2 Αεροπορική ισχύς (Airpower)

Η αεροπορική ισχύς παρουσιάζει πλεονεκτήματα έναντι της χερσαίας και της ναυτικής ισχύος, καθότι μπορεί να διεισδύσει βαθιά στην εχθρική περιοχή και να επιφέρει στοχευμένες απώλειες στον εχθρό, με συγκριτικά λιγότερες απώλειες για τις φίλιες δυνάμεις (Pape 1996, 45). Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας με τον όρο

αεροπορική ισχύ εννοούμε κάθε δυνατότητα προβολής ισχύος από τον αέρα για σκοπούς COIN, με οποιοδήποτε ιπτάμενο μέσο, επανδρωμένο ή μη, τύπου UAV. Οι αεροπορικές δυνάμεις, επιχειρούν και στις 4 διαστάσεις (μήκος, πλάτος, ύψος και χρόνο), δεν αντιλαμβάνονται περιορισμένα γεωγραφικά τον αντίπαλο, αλλά τον αντιμετωπίζουν ολιστικά.

Η χρήση της αεροπορικής ισχύος σε επιχειρήσεις COIN, μπορεί να είναι άμεση ή έμμεση. Η **άμεση** χρήση αεροπορικής ισχύος έχει να κάνει με χρήση πυρών εναντίον στρατιωτικών στόχων των ανταρτών και έχει να κάνει με αποστολές εγγύς υποστήριξης (CAS) φίλιων δυνάμεων ή αυτόνομες αεροπορικές προσβολές κατά των ανταρτών. Η **έμμεση** χρήση αφορά σε επιχειρήσεις υποστήριξης και σε τρόπους καταπολέμησης των ανταρτών χωρίς κατά κανόνα τη χρήση πυρών. Τέτοιες αποστολές περιλαμβάνουν την αεροπορική αναγνώριση, η οποία έχει σκοπό την παροχή πληροφοριών και την αποκάλυψη των θέσεων των ανταρτών, τις αεροπορικές μεταφορές, οι οποίες έχουν σκοπό να υποστηρίξουν πολεμικές επιχειρήσεις ή να ανεφοδιάσουν τοπικές κοινότητες και τις ψυχολογικές επιχειρήσεις.

Η παρουσία του αεροπορικού όπλου στο πεδίο της μάχης, αποτελεί ένα κίνητρο για τις χερσαίες φίλιες δυνάμεις να συνεχίσουν τις επιχειρήσεις κατά ανταρτών και μια εγγύηση ότι θα αποφευχθεί ο αποκλεισμός τους ή η καθήλωση τους κάτω από εχθρικά πυρά. Ωστόσο, η ακρίβεια των σύγχρονων πυρομαχικών προϋποθέτει την ακριβή κατάδειξη του στόχου, ώστε να αποφεύγεται η πρόκληση απωλειών σε άμαχο πληθυσμό. Κατά συνέπεια, ούτε οι τεχνολογικές εξελίξεις που συμβάλλουν στην επιτυχή εκτέλεση στρατιωτικών αποστολών COIN, μπορούν να εξαιρεθούν από τους πολιτικούς περιορισμούς των επιχειρήσεων COIN (Metz 2005, 280).

Η αποτελεσματικότητα της αεροπορικής ισχύος έχει μειώσει δραστικά την πιθανότητα νίκης των ανταρτών και την εκδήλωση του τρίτου σταδίου της στρατηγικής επίθεσης του μοντέλου του Μάο, καθώς τέτοιες τακτικές απαιτούν την κατάληψη εδάφους και κατ' επέκταση την αύξηση της τρωτότητας των ανταρτών από αεροπορικά πυρά. Κατά συνέπεια οι αντάρτες αναμιγνύονται με τους τοπικούς πληθυσμούς, για να κρύβονται και να προστατεύονται από τα αεροπορικά πυρά (Vick et al. 2006, 113).

Τα πολιτικά οφέλη τείνουν να εκμηδενιστούν στην περίπτωση που η αεροπορική ισχύς συνδέεται με εξωγενείς δρώντες, διότι οι αντάρτες που βάλονται αεροπορικά, είναι δυνατόν να θυματοποιούνται στα μάτια του τοπικού πληθυσμού, ακόμα και αν παραμένουν διαχωρισμένοι από αυτόν. Επομένως στις περιπτώσεις όπου οι αντάρτες δεν είναι επαρκώς διαχωρισμένοι από το λαό, είναι προτιμότερη η έμμεση χρήση

αεροπορικής ισχύος για αερομεταφορές, αεροπορική αναγνώριση και επιτήρηση, για την διεξαγωγή επιχειρήσεων COIN. Όταν οι γραμμές μεταξύ ανταρτών και λαού δεν είναι απόλυτα οριοθετημένες η άμεση χρήση της αεροπορικής ισχύος μπορεί να επιφέρει παράπλευρες απώλειες αμάχων, κάτι που σε καμία περίπτωση δεν ωφελεί πολιτικά τις επιχειρήσεις COIN (Corum & Johnson 2003, 427).

1.3 Περιπτώσεις εφαρμογής airpower σε insurgency

Ακολουθως, παρατίθενται τέσσερεις σύγχρονες περιπτώσεις εξέγερσης. Στις δύο πρώτες, οι αντάρτες ήταν αντίστοιχα φυσικά και κοινωνικά διαχωρισμένοι από το λαό, με αποτέλεσμα να είναι πιο εύκολη και χωρίς απώλειες αμάχων η εφαρμογή άμεσης αεροπορικής ισχύος. Στην τρίτη περίπτωση οι αντάρτες παρέμεναν ανακατεμένοι με τους τοπικούς πληθυσμούς, κάτι που δίνει τον πρώτο λόγο στις επιχειρήσεις στις χερσαίες δυνάμεις και επιβάλλει την σωστή χρήση πληροφοριών, προκειμένου να μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά η άμεση αεροπορική ισχύς και να μην υπάρχουν απώλειες αμάχων. Το τέταρτο σενάριο είναι και το πιο σύνθετο, διότι οι αντάρτες δεν ήταν ούτε φυσικά ούτε κοινωνικά διαχωρισμένοι από το λαό. Αν και κανονικά αυτή η περίπτωση απαιτεί την πιο προσεκτική και συνετή χρήση άμεσης αεροπορικής ισχύος, προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι απώλειες αμάχων, η αλόγιστη χρήση της και η μη ικανοποιητική συνεργασία της τοπικής κυβέρνησης με εξωτερικούς δρώντες έκαναν την εφαρμογή αεροπορικής ισχύος αντιπαραγωγική και ανεπιτυχή. Με την παρουσίαση των περιπτώσεων και την συγκριτική τους ανάλυση επιχειρείται μια σύζευξη του θεωρητικού υποβάθρου και της πράξης.

1.3.1 Απόλυτος διαχωρισμός ανταρτών από τοπικούς πληθυσμούς: Η εξέγερση στη Malaya (1948-1960).

Στην εξέγερση στη Malaya (1948-1960), οι αντάρτες έφτιαξαν τις βάσεις τους μακριά από τα κύρια αστικά κέντρα. Το κόμμα Parti Komunis Malaya αναδύθηκε το 1948 και εξεγέρθηκε με την πλειονότητα του λαού, ενάντια στην Βρετανική κυριαρχία, επιχειρώντας κυρίως από την ύπαιθρο. Οι Βρετανοί προκειμένου να εφαρμόσουν την στρατηγική του διαχωρισμού του τοπικού πληθυσμού από τους αντάρτες, μετακίνησαν πληθυσμούς σε νέα οικιστικά κέντρα, μακριά από τις βάσεις των ανταρτών, ώστε να

είναι δύσκολη η πρόσβαση. Επίσης κατέγραψαν τον πληθυσμό και τον ταυτοποίησαν με έκδοση ταυτοτήτων και καλλιέργησαν στους χωρικούς το αίσθημα της ευθύνης για την τήρηση της εσωτερικής ασφάλειας των καταυλισμών τους (Corum & Johnson 2003, 45, 187).

Αποτέλεσμα αυτών των μέτρων ήταν ότι οι αντάρτες ήταν υποχρεωμένοι να κινούνται εκτός της προστασίας της ζούγκλας, προκειμένου να έχουν πρόσβαση σε τροφή, κάτι που αποκάλυπτε τις θέσεις τους και τους άφηνε εκτεθειμένους σε αεροπορικές επιδρομές. Οι Βρετανοί μπορούσαν να διεξάγουν εκτεταμένες σε διάρκεια χερσαίες επιχειρήσεις, χάρη στον ανεφοδιασμό των χερσαίων μονάδων, με ρίψεις από αεροσκάφη. Επίσης, εκτελέστηκαν εκτεταμένες αεροπορικές προσβολές κατά ανταρτών, χωρίς φόβο πρόκλησης απωλειών σε αμάχους (Corum 2007, 194-198).

1.3.2 Κοινωνικός διαχωρισμός ανταρτών από τοπικούς πληθυσμούς: Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος (1947-1949).

Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος είναι περίπτωση εξέγερσης, όπου οι αντάρτες που εκπροσωπούσαν τον αριστερό πολιτικό χώρο, είχαν αποκτήσει τον έλεγχο σημαντικών περιοχών της υπαίθρου, χωρίς να έχουν εξασφαλίσει απαραίτητα την αντίστοιχη υποστήριξη και αποδοχή από τις λαϊκές μάζες. Επίσης πολλοί αντάρτες, όντας μακριά από τις οικογένειες τους και έχοντας κουραστεί από τις μακροχρόνιες μάχες, άρχισαν να εγκαταλείπουν το επαναστατικό κίνημα, για να επιστρέψουν στις εστίες τους και στις πρότερες γεωργικές κατά κύριο λόγο, ενασχολήσεις τους (Gerolymatos 2003, 134; Polk 2007, 103).

Η ελληνική κυβέρνηση, με την αμερικανική καθοδήγηση από το 1947 και μετά, εφάρμοσε την στρατηγική της «κλιμακωτής επέκτασης ελέγχου» (strategy of staggered expansion of control). Οι κυβερνητικές δυνάμεις απωθούσαν σταδιακά τους αντάρτες από συγκεκριμένες περιοχές και παράλληλα φρόντιζαν να εξασφαλίσουν την ασφάλεια του τοπικού πληθυσμού και τον έλεγχο της περιοχής. Οι αεροπορικές επιχειρήσεις σε αυτή την φάση περιλάμβαναν ψυχολογικές επιχειρήσεις, εναέρια επιτήρηση, εντοπισμό στόχων για βολές πυροβολικού, ρίψεις εφοδίων και τακτική αναγνώριση (Corum & Johnson 2003, 103).

Από το 1948 και μετά οι αντάρτες πέρασαν στο τρίτο στάδιο του Μαιϊκού μοντέλου επανάστασης, αυτό της στρατηγικής επίθεσης. Η μεταστροφή της

στρατιωτικής στρατηγικής των ανταρτών σε διεξαγωγή συμβατικού πολέμου, επέτρεψε την άμεση χρήση αεροπορικής ισχύος από τις κυβερνητικές δυνάμεις. Με επιχειρήσεις CAS και ανεξάρτητα πλήγματα, η αεροπορική ισχύς προκάλεσε πάνω από τις μισές απώλειες των ανταρτών και συνέβαλλε αποφασιστικά στην επιτυχή κατάληξη των επιχειρήσεων COIN (Corum & Johnson 2003, 107-110).

Ο Polk στην ερμηνεία του για την ήττα των ανταρτών, εστιάζει στην διακοπή της παροχής βοήθειας από τα όμορα κομμουνιστικά κράτη των Βαλκανίων και την Σοβιετική Ένωση. Ωστόσο, ο συγγραφέας θεωρεί ότι τα οφέλη από την διακοπή εξωτερικής βοήθειας, δεν συγκρίνονται σε καμία περίπτωση με τον αποτελεσματικό διαχωρισμό του λαού από τους αντάρτες με χρήση μεθόδων ορθής διακυβέρνησης και συνετής χρήσης της στρατιωτικής ισχύος (2007, 105).

1.3.3 Ευρέως αποδεκτοί αντάρτες: Η εξέγερση στις Φιλιππίνες (1946-1956).

Η εξέγερση στις Φιλιππίνες ξεκίνησε το 1946 λόγω της κοινωνικής και οικονομικής καταπίεση των χωρικών (taus) από τους γαιοκτήμονες (datus). Η δημοτικότητα του κινήματος αυξήθηκε λόγω της συγκαταβατικής στάσης των ανταρτών απέναντι στους taus, αλλά και λόγω της υψηλής διαφθοράς των κυβερνητικών θεσμών και την κακής κατάστασης των ενόπλων δυνάμεων της χώρας. Από το 1950 και μετά η κυβερνητική απάντηση στο κίνημα, βασισμένη και στην αμερικανική καθοδήγηση, εκφράστηκε με δραστικές θεσμικές αλλαγές, οι οποίες στόχευαν στην μείωση της κυβερνητικής διαφθοράς, στον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεων και στην δημιουργία συνθηκών οικονομικής ευρωστίας για το λαό, με απώτερο στόχο τον διαχωρισμό του τοπικού πληθυσμού από τους αντάρτες (Corum & Johnson 2003, 1112-114, 116-117, 119-120).

Ο ρόλος της αεροπορικής ισχύος στην καταστολή αυτής της εξέγερσης περιορίστηκε κυρίως σε αποστολές ψυχολογικών επιχειρήσεων, αερομεταφορών, εναέριας αναγνώρισης, και ρίψεις εφοδίων για υποστήριξη χερσαίων επιχειρήσεων. Το μικρό μέγεθος της χώρας, αλλά κυρίως ο επιτυχημένος πολιτικός σχεδιασμός της κυβέρνησης περιορίσε την αεροπορική ισχύ σχεδόν αποκλειστικά σε έμμεσες εφαρμογές και ουσιαστικά εκμηδενίστηκε η απαίτηση διεξαγωγής αεροπορικών βομβαρδισμών και η άμεση εφαρμογή αεροπορικής ισχύος.

1.3.4 Ο ρόλος της κυβέρνησης. Η περίπτωση του Βιετνάμ (1957-1971).

Οι Αμερικανοί από τα πρώτα χρόνια της εμπλοκής τους στο Βιετνάμ, σε συνεργασία με την διεφθαρμένη κυβέρνηση του προέδρου Ngo Dinh Diem του Νοτίου Βιετνάμ, προσπάθησαν ανεπιτυχώς να εφαρμόσουν τα διδάγματα της εξέγερσης της Malaya και του ελληνικού εμφυλίου πολέμου. Από το 1957 μέχρι το 1961, περίπου 200.000 κάτοικοι της υπαίθρου μετακινήθηκαν σε καταυλισμούς, τα λεγόμενα “strategic hamlets”, προκειμένου να επιτευχθεί ο διαχωρισμός του λαού από τους αντάρτες. Η προσπάθεια απέτυχε διότι οι τοποθεσίες των hamlets δεν είχαν επιλεγθεί σωστά, αλλά και γιατί η προσπάθεια δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχες κινήσεις εξασφάλισης της ασφάλειας των τοπικών πληθυσμών και επαρκούς απομόνωσης των ανταρτών από τους καταυλισμούς (Thompson 1966, 142; Polk 2007, 172).

Το 1967 μπήκε σε εφαρμογή το πρόγραμμα “Phoenix” της CIA, το οποίο αποσκοπούσε στην εξόντωση της ηγεσίας των ανταρτών. Το πρόγραμμα είχε σαν αποτέλεσμα την φυλάκιση και θανάτωση μεγάλου αριθμού υπόπτων, αλλά απέτυχε να φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, λόγω της κυβερνητικής διαφθοράς, και της ανοχής σε δωροδοκίες κρατικών αξιωματούχων, κάτι που οι κομμουνιστές του Βορρά εκμεταλλεύτηκαν κατ’ επανάληψη (Polk 2007, 179).

Καθόλη τη διάρκεια του πολέμου στο Βιετνάμ, οι Αμερικάνοι χρησιμοποίησαν πληθώρα αεροπορικών δυνάμεων και έκαναν πολλαπλές χρήσεις αεροπορικής ισχύος σε επιχειρήσεις COIN, χωρίς τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Η μεταφορά του αεροπορικού πολέμου πάνω από το Βόρειο Βιετνάμ, οδήγησε σε κλιμάκωση του πολέμου και σε ανταπόδοση πυρών από τους αντάρτες. Οι παρατεταμένες επιχειρήσεις κατέδειξαν την αδυναμία συντονισμού και τον έντονο χωρίς ουσία ανταγωνισμό μεταξύ των διαφόρων κλάδων των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ (κυρίως US Army & US Air Force), οι οποίοι σε αρκετές περιπτώσεις φάνηκαν να επιδιώκουν αυτόνομους σκοπούς και όχι τον κοινό σκοπό της διεξαγωγής επιχειρήσεων και της υποστήριξης των χερσαίων δυνάμεων (Corum & Johnson 2003, 268-272). Η υπέρμετρη χρήση συμβατικών αεροπορικών βομβαρδισμών δεν είχε αποτέλεσμα στον ανταρτοπόλεμο, καθότι το συγκεκριμένο είδος πολέμου ήταν «άτρωτο» στον αεροπορικό βομβαρδισμό (Pape 1996, 175).

1.3.5 Σύγκριση περιπτώσεων.

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις η εξασφάλιση της λαϊκής υποστήριξης αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο του σχεδιασμού και των προσπαθειών τόσο των ανταρτών, όσο και των αντιπάλων τους. Όταν οι αντάρτες έχαναν την υποστήριξη των τοπικών πληθυσμών, όπως στον ελληνικό εμφύλιο και στην εξέγερση στην Malaya, έκαναν σφάλματα και βρισκόνταν εκτεθειμένοι σε αεροπορικά πυρά. Όταν οι δυνάμεις COIN δεν κατάφεραν να διαχωρίσουν τους τοπικούς πληθυσμούς από τους αντάρτες, ομοίως έκαναν σφάλματα, τα οποία εκμεταλλεύονταν οι αντάρτες προς όφελος τους. Επομένως προτεραιότητα στο COIN πρέπει να έχει ο πολιτικός σχεδιασμός που αποσκοπεί στην απομόνωση των ανταρτών από τον τοπικό πληθυσμό, παρά οι στρατιωτικές επιχειρήσεις. Οι περιπτώσεις της Ελλάδας και των Φιλιππίνων δείχνουν ότι η λαϊκή αποδοχή είτε των ανταρτών είτε των αντιπάλων τους, εξαρτήθηκε από κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες.

Οι αντάρτες που χαίρουν αποδοχής από τα λαϊκά στρώματα, δεν αποτελούν ιδανικούς στόχους για εφαρμογή άμεσης αεροπορικής ισχύος. Στον πόλεμο του Βιετνάμ, η υπέρμετρη χρήση άμεσης αεροπορικής ισχύος από την αμερικανική πλευρά, η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των διαφόρων κλάδων των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ και οι παράπλευρες απώλειες αμάχων, αποδείχθηκαν αντιπαραγωγικές για τις επιχειρήσεις COIN.

Η στρατηγική στοχοποίησης του COIN θα πρέπει να επικεντρώνεται σε ηγετικές φιγούρες των ανταρτών, ώστε να εξασφαλίζονται στρατηγικά οφέλη σε πολιτικό επίπεδο, παρά σε τακτικό στρατιωτικό επίπεδο. Η στοχοποίηση απλών καθημερινών ανταρτών, συνήθως αποδεικνύεται καταστροφική (Corum & Johnson 2003, 262).

Σε όλες τις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν οι πληροφορίες και η αντικατασκοπία αποδείχθηκαν πολύτιμες για τις επιχειρήσεις COIN. Η αποτελεσματική καταστολή των ανταρτών είναι στενά συνυφασμένη με την συλλογή πληροφοριών και με την χρήση της αεροπορικής ισχύος για μακροπρόθεσμους στρατηγικούς σκοπούς και όχι για βραχυπρόθεσμα τακτικά οφέλη.

Κεφάλαιο 2: Η πολιτική διάσταση του πολέμου στο Αφγανιστάν (2001-2021)

Η πολιτική της προεδρίας Bush έδωσε έμφαση αρχικά στην στρατιωτική ήττα των Taliban και στη συνέχεια επικεντρώθηκε στην πολιτική ανοικοδόμηση της χώρας. Αυτή η πολιτική δημιούργησε μια υψηλή στρατηγική, η οποία με την σειρά της διαμόρφωσε την αεροπορική ισχύ στον συγκεκριμένο πόλεμο και τις απαιτήσεις που είχε από αυτήν. Το Αφγανιστάν είναι μια χώρα με εξαιρετικά ισχυρή φυλαρχική κουλτούρα, η οποία διαχρονικά προκαλούσε συγκρούσεις μεταξύ του κράτους και της κοινωνίας, μέσα σε ένα γεωπολιτικό περιβάλλον, που ευνοεί τον ανταρτοπόλεμο και την εξέγερση. Σημαντικός ήταν ο ρόλος που το Πακιστάν διαδραμάτισε στην σύρραξη, οπότε αναλύονται οι σχέσεις του Πακιστάν με το Αφγανιστάν και του Πακιστάν με τις ΗΠΑ, καθώς οι αναλυτές της διοίκησης Obama θεωρούσαν το Αφγανιστάν και το Πακιστάν ένα κοινό θέατρο επιχειρήσεων (McChrystal 2013, 285) και για να το χαρακτηρίσουν, χρησιμοποιούσαν τον όρο AfPak, από το Afghanistan & Pakistan (Feffer & Prados 2009).

Το κεφάλαιο κλείνει με την αξιολόγηση της πολιτικής διάστασης της σύγκρουσης και της βαρύτητας των πολιτικών επιλογών στην διαμόρφωση του χαρακτήρα του συγκεκριμένου πολέμου γενικότερα και της αεροπορικής ισχύος ειδικότερα. Λαμβάνοντας υπόψη τα ερευνητικά ερωτήματα και το σκοπό της παρούσας εργασίας, κρίνεται επαρκής η αξιολόγηση της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ με κριτήριο το αν πέτυχε τους στόχους της, χωρίς την χρήση κάποιου εξειδικευμένου θεωρητικού εργαλείου.

2.1 Οι ΗΠΑ

Συνολικά τέσσερεις πρόεδροι των ΗΠΑ -δύο ρεπουμπλικάνοι και δύο δημοκρατικοί- ενεπλάκησαν στον πόλεμο στο Αφγανιστάν. Αρχικά, η πολιτική της προεδρίας Bush έδωσε έμφαση στην στρατιωτική ήττα των Taliban. Όταν αυτό επετεύχθη, η στρατηγική των ΗΠΑ επικεντρώθηκε στην πολιτική ανοικοδόμηση της χώρας και στην δημιουργία αφγανικών δυνάμεων ασφαλείας, οι οποίες σταδιακά θα αναλάμβαναν την κυριότητα των επιχειρήσεων. Επισημαίνεται ότι η υψηλή στρατηγική που διαμόρφωσε ο πρόεδρος Bush, υιοθετήθηκε με μικρές διαφοροποιήσεις και από τους τρεις επόμενους προέδρους. Παρακάτω παρουσιάζονται

οι πέντε διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ, σύμφωνα με την μεθοδολογία του καθηγητή Παπασωτηρίου (2011, 17-21) και στη συνέχεια εξετάζεται πώς αυτή η υψηλή στρατηγική διαμόρφωσε την αεροπορική ισχύ στον συγκεκριμένο πόλεμο.

2.1.1 Η υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ.

Οι πέντε διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ, σύμφωνα με την μεθοδολογία του καθηγητή Παπασωτηρίου (2011, 17-21) και έτσι όπως τις υιοθέτησε η διοίκηση Bush, παρατίθενται ακολούθως:

(1) Στρατιωτική στρατηγική: η υψηλή στρατηγική της προεδρίας Bush στο Αφγανιστάν, στο πλαίσιο του GWOT, έδωσε έμφαση πρωτίστως στην στρατιωτική της διάσταση. Αρχικά η αποστολή ήταν σαφής και συγκεκριμένη και είχε να κάνει με την ήττα της Al Qaeda, σε απάντηση των χτυπημάτων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου (Lamb 2015, 24). Μέσα σε μόλις λίγες εβδομάδες, με ένα συνδυασμό αεροπορικών επιθέσεων, επιδρομών τοπικών πολεμάρχων που είχαν την στήριξη της CIA και ομάδων ειδικών επιχειρήσεων στο έδαφος, οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους ανέτρεψαν το καθεστώς των Taliban και κατέλαβαν την Kabul (Whitlock 2021, 3).

(2) Εσωτερική πολιτική: όπως συμβαίνει τακτικά στην αμερικανική ιστορία σε περιπτώσεις έντονης παράστασης εξωτερικής απειλής, έτσι και τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου, συσπείρωσαν τον αμερικανικό λαό γύρω από την πολιτική ηγεσία του σε κλίμα δικομματικής συναίνεσης. Για ένα περίπου εξάμηνο, τα δύο κόμματα υπερέβησαν το κλίμα πόλωσης μεταξύ τους και οι ηγεσίες των δύο κομμάτων στο Κογκρέσο συνεργάστηκαν στενά με την κυβέρνηση Bush (Παπασωτηρίου 2018, 581; Mason 2018, 134). Το Κογκρέσο πρόσφερε την απαραίτητη νομιμοποίηση και ενέκρινε χωρίς περιστροφές τη χρήση στρατιωτικής βίας κατά της τρομοκρατικής οργάνωσης (Lamb 2015, 24).

Για να υποστηρίξει και να νομιμοποιήσει την στρατηγική του στο εσωτερικό, ο πρόεδρος Bush απευθύνθηκε στον αμερικανικό λαό της ενδοχώρας και τον παρακίνησε σε διεξαγωγή ανελέητου πολέμου μέχρι την ολοσχερή ήττα του εχθρού. Σύμφωνα με την ορολογία και την τυπολογία του Walter R. Mead, χρησιμοποίησε κλασσική

τζακσονική ρητορική³ και κατέφυγε σε κλασσικά τζακσονικά αντίποινα⁴ για να κερδίσει την υποστήριξη της κοινής γνώμης (Παπασωτηρίου 2009, 121-125; Mead 2001, 218-259). Η πολεμική κινητοποίηση ενίσχυσε την δημοτικότητα του Bush, αφού σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις το 75% των Αμερικανών τασσόταν υπέρ της στάσης του προέδρου στο Αφγανιστάν (Whitlock 2021, 4).

(3) Διεθνής νομιμοποίηση: το Συμβούλιο Ασφαλείας υποστήριξε τον αγώνα κατά της διεθνούς τρομοκρατίας και το NATO ενεργοποίησε για πρώτη φορά το άρθρο 5, αναφορικά με τη συλλογική άμυνα των μελών (Παπασωτηρίου 2018, 550).

(4) Διπλωματία: η σύμπραξη τρίτων και η άμεση ή έμμεση ανταπόκριση τους στην πολιτική του Bush ήταν πρωτοφανής. Η Ρωσία υλοποίησε, πρόσκαιρα τουλάχιστον, φιλοδυτική στροφή στην εξωτερική της πολιτική και διευκόλυνε τις ΗΠΑ στην εκστρατεία τους στο Αφγανιστάν. Η Κίνα επίσης συμπορεύθηκε σε πολλά επίπεδα. Το Πακιστάν που ήταν βαθιά μπλεγμένο στην στήριξη του καθεστώτος των Taliban, υποστήριξε επίσης τις αμερικανικές στρατιωτικές επιχειρήσεις που οδήγησαν στην πτώση των Taliban. Όλα σχεδόν τα κράτη που είχαν ισλαμιστές στα εδάφη τους, εξαπέλυσαν ένα μεγάλο ανθρωποκνηγητό για να εξαρθρώσουν τα κατά τόπους δίκτυα της Al Qaeda (Παπασωτηρίου 2018, 551).

(5) Οικονομική διάσταση: κατά τη συνολική διάρκεια του εικοσαετούς πολέμου η Ουάσιγκτον ξόδεψε υπέρογκα ποσά (υπολογίζονται γύρω στα 143\$ δισεκατομμύρια) σε έργα ανάπλασης στο Αφγανιστάν, σε πολιτειακή και πολιτική ανοικοδόμηση της χώρας και σε προγράμματα ενίσχυσης και εκπαίδευσης των αφγανικών ενόπλων δυνάμεων και δυνάμεων ασφαλείας. Το ποσό αυτό προσαρμοσμένο για τον πληθωρισμό ξεπερνάει το ποσό που δαπανήθηκε για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με το σχέδιο Marshall (Whitlock 2021, 30). Για τον υπολογισμό του συνολικού κόστους του πολέμου, στο παραπάνω ποσό θα πρέπει να προστεθούν οι δαπάνες για την συντήρηση και εξοπλισμό των στρατευμάτων που επιχείρησαν, οι οποίες ανέρχονται σε 825\$ δισεκατομμύρια (SIGAR 2021, 33-34). Ωστόσο, δεδομένου ότι ο πόλεμος έληξε σχετικά πρόσφατα, δεν μπορούν να εκτιμηθούν επί του παρόντος οι βαθύτερες συνέπειες που θα επιφέρουν οι πολεμικές δαπάνες στην αμερικανική οικονομία και στο εθνικό χρέος των ΗΠΑ.

³ Η τζακσονική ρητορική του προέδρου Bush συμπυκνώνεται στην σχετική δήλωση του στο Κογκρέσο *“Every nation, in every region, now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists”* (VOA 2009).

⁴ Τα τζακσονικά αντίποινα αφορούσαν στην εισβολή στο Αφγανιστάν, με σκοπό την ανατροπή του καθεστώτος των Taliban.

Τελικά το 2002, σχεδόν ένα χρόνο μετά την έναρξη της επιχείρησης *enduring freedom*, ο πρόεδρος επικαιροποίησε την στρατηγική του και ανακοίνωσε ότι στόχος των ΗΠΑ ήταν να βοηθήσουν το Αφγανιστάν να οικοδομήσει μια χώρα με σταθερή κυβέρνηση, απαλλαγμένη από την τρομοκρατία, με νέο εθνικό στρατό και με κοινό εκπαιδευτικό σύστημα και για τα δύο φύλλα. Αν και δεν καθόριζε τις λεπτομέρειες και τα βήματα που θα οδηγούσαν στην επίτευξη αυτών των στρατηγικών στόχων (Whitlock 2021, 14, 30), έδινε μια ιδεαλιστική διάσταση στην πολιτική του, προσεγγίζοντας πλέον την ουϊλσονική παράδοση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής (Παπασωτηρίου 2009, 109-110, 126).

Ο πρόεδρος Obama, ο οποίος διαδέχτηκε τον πρόεδρο Bush, ακολούθησε πολιτικές επιλογές, οι οποίες συνέχισαν να κινούνται στην ιδεαλιστική διάσταση της ουϊλσονικής σχολής (Παπασωτηρίου 2009, 109-110, 126). Η υψηλή στρατηγική του προέδρου Obama έδινε έμφαση στις διπλωματικές επαφές με το Πακιστάν, στο οποίο είχαν βρει καταφύγιο ηγέτες και μέλη των Taliban και της Al Qaeda και συνέχιζε την ενίσχυση της αφγανικής κυβέρνησης και των αφγανικών δυνάμεων ασφαλείας στις επιχειρήσεις κατά των ανταρτών (Whitlock 2021, 147). Πέραν από την ανοικοδόμηση της χώρας και την στρατιωτική ήττα των Taliban, στόχος γινόταν επίσης η αποδυνάμωση της Al Qaeda, στο Πακιστάν και η σταδιακή μετάβαση της κυριότητας των επιχειρήσεων στις αφγανικές δυνάμεις ασφαλείας (McChrystal 2013, 284-285; Lee, 2009).

Για να υποστηρίξει την στρατηγική “AfPak” ο πρόεδρος Obama ανακοίνωσε την αύξηση των στρατιωτικών δυνάμεων και την εμπλοκή των πολιτικών υπηρεσιών των ΗΠΑ στην ανοικοδόμηση του Αφγανιστάν (Gates 2013, 343). Το πρόβλημα της δήλωσης του Obama δεν ήταν η αύξηση των στρατιωτών, αλλά το γεγονός ότι έθετε ένα χρονικό περιθώριο δεκαοκτώ μηνών για την πλήρη αποχώρηση των Αμερικανών στρατιωτών από το Αφγανιστάν. Με αυτό τον τρόπο, ναί μεν καθυσάραζε την αμερικανική κοινή γνώμη (και κυρίως τους κεντροαριστερούς) δείχνοντάς ότι η αύξηση των στρατευμάτων ήταν πρόσκαιρη, ναί μεν ικανοποιούσε τα αιτήματα των στρατιωτικών διοικητών της ISAF για επιπλέον στρατεύματα, από την άλλη όμως δημιουργούσε μια ανακούφιση στους Taliban, οι οποίοι λάμβαναν το μήνυμα ότι η δυτική πολεμική προσπάθεια θα αποκλιμακωθεί σύντομα (Whitlock 2021, 153; Lamb 2015, 457-460).

Ο πρόεδρος Trump κινήθηκε και αυτός στα ίδια «μονοπάτια» υψηλής στρατηγικής. Η διαφορά με τους προκατόχους του ήταν η εμπρηστική του ρητορική, η

οποία αναβίωσε την τζακσονική διάσταση στην πολιτική του (Mead 2001, 218-259). Υποσχέθηκε στο αμερικανικό κοινό το 2017, όχι μόνο να βάλει τέλος στον 16ετή πόλεμο, αλλά και να τον κερδίσει⁵ (Whitlock 2021, 245). Έτσι, ο πρόεδρος Trump αύξησε τις αμερικανικές δυνάμεις οι οποίες συνέχισαν τον αγώνα εναντίον των Taliban (Παπασωτηρίου 2018, 652) και προχώρησε σε άρση των περιορισμών στην διεξαγωγή των αεροπορικών βομβαρδισμών.

Τελικά επί της προεδρίας Trump, τον Φεβρουάριο του 2020, οι ΗΠΑ ήρθαν σε συμφωνία με το καθεστώς των Taliban για την σταδιακή αποχώρηση δυνάμεων, ενώ οι Taliban από τη μεριά τους εγγυόνταν ότι το Αφγανιστάν δεν θα χρησιμοποιούνταν για επιθέσεις εναντίον των ΗΠΑ⁶. Όταν ο πρόεδρος Trump έχασε την ευκαιρία για επανεκλογή, έχασε και το ενδιαφέρον του για το Αφγανιστάν και ζήτησε την σταδιακή μείωση των αμερικανικών στρατευμάτων, η οποία ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 2021, επί προεδρίας Biden, τερματίζοντας την συμμετοχή των ΗΠΑ στον πιο μακροχρόνιο πόλεμο στην ιστορία τους (Whitlock 2021, 271-275).

2.1.2 Η υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ και η αεροπορική ισχύς.

Η αεροπορική ισχύς είναι ένα πολιτικό εργαλείο και πρέπει να συνδυάζεται με μια συνεκτική στρατηγική, τόσο σε πολιτικό, όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο (Farquhar 2017, 51). Ανέκαθεν αποτελούσε μια από τις πρώτες επιλογές στρατιωτικής ισχύος των Αμερικανών σχεδιαστών πολιτικής, επειδή θεωρείται ασφαλέστερη, ευκολότερη και φθηνότερη από άλλες μορφές στρατιωτικής ισχύος. Η αεροπορική ισχύς έδινε πάντα μια προοπτική λιγότερων απωλειών σε φίλιες δυνάμεις και γρήγορης επικράτησης, σε σχέση με άλλες μορφές ισχύος. Ωστόσο, όπως κάθε μορφή στρατιωτικής ισχύος, η αεροπορική ισχύς ενέχει περιορισμούς, με κυριότερο ότι δεν μπορεί να καταλάβει έδαφος και να ελέγξει τους πληθυσμούς που ζουν εκεί (Hooker 2013, 64-65).

Η συνεισφορά του *airpower* στην υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ αφορά: στην αποτροπή (πυρηνική και συμβατική), στην διασφάλιση της άμεσης παρουσίας και της

⁵ Στην ανακοίνωση των στρατηγικών του επιλογών, κάνοντας χρήση της χαρακτηριστικής λαϊκιστικής ρητορικής του για την νίκη, δήλωσε: *“My original instinct was to pull out. And historically, I like following my instincts. But one way or another, these problems will be solved. I’m a problem-solver. And in the end, we will win.”* (Whitlock 2021, 245)

⁶ Πρόκειται για τη συμφωνία “Doha Agreement”, η οποία υπογράφηκε από τον Abdul Ghani Baradar για λογαριασμό των Taliban και τον Αφγανοαμερικανό πρέσβη Zalmay Khalilzad, για την κυβέρνησή των ΗΠΑ.

προβολής ισχύος των ΗΠΑ, οπουδήποτε απαιτηθεί ανά την υφήλιο, στην εξασφάλιση της αεροπορικής υπεροχής κατά την διάρκεια μιας ένοπλης επέμβασης, στη συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών και στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας (Ehlers 2019, 12-15). Όλες αυτές οι διαστάσεις του *airpower*, πλην της πυρηνική αποτροπής, εκδηλώθηκαν στον πόλεμο στο Αφγανιστάν.

Εξετάζοντας την σχέση της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν με την αεροπορική ισχύ διαπιστώνεται ότι αρχικά, κατά την προσφιλή τακτική των ΗΠΑ, το *airpower* κλήθηκε να εξασφαλίσει την αεροπορική υπεροχή και την καταστροφή της αεράμυνας του εχθρού, προκειμένου να διεξαχθούν απροβλημάτιστα από θέμα αεροπορικής απειλής, οι λοιπές χειρσαίες επιχειρήσεις.

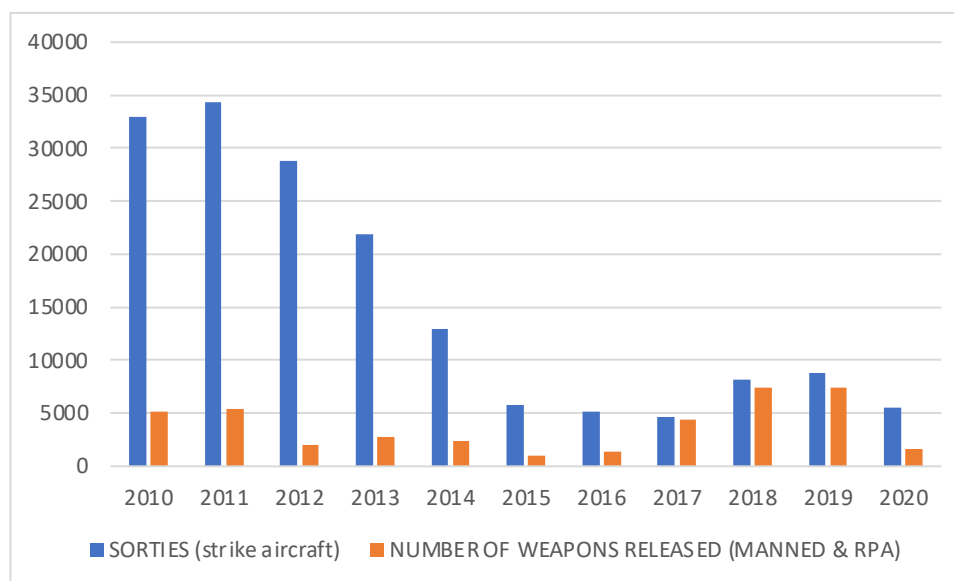
Από εκεί και πέρα, δύο ήταν οι βασικοί άξονες της υψηλής στρατηγικής που οριοθέτησαν και διαμόρφωσαν την αεροπορική ισχύ. Πρώτον, η προεδρία Obama επέβαλε περιορισμούς στους κανόνες εμπλοκής, ευελπιστώντας έτσι ότι θα μπορούσε να πλησιάσει πιο εύκολα το καθεστώς των Taliban και να διαπραγματευτεί μαζί τους μια συμφωνία τερματισμού του πολέμου, αν τους έδειχνε μια πιο «προνομιακή» μεταχείριση, σε σχέση με τους υπόλοιπους εχθρούς των ΗΠΑ. Οι νέοι κανόνες επέτρεπαν την χωρίς περιορισμούς χρήση πυρών εναντίον του ισλαμικού κράτους και της Al-Qaeda, αλλά περιορισμένη χρήση πυρών - μόνο σε περίπτωση αυτοάμυνας ή εφόσον φίλιες δυνάμεις βρίσκονταν σε δυσχερή θέση - ενάντια στους Taliban (Whitlock 2021, 235-236; Petraeus & O' Hanlon 2016).

Ο δεύτερος άξονας είχε να κάνει με την άρση των περιορισμών στην διεξαγωγή των αεροπορικών βομβαρδισμών από την προεδρία Trump. Οι έως τότε ισχύοντες κανόνες εμπλοκής της διοίκησης Obama επέτρεπαν τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς μόνο σε περιπτώσεις προστασίας αμερικανικών και αφγανικών δυνάμεων και για υποστήριξη επιχειρήσεων COIN. Με εντολή του προέδρου Trump, οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί άρχισαν εκ νέου, με μεγαλύτερη ένταση και λιγότερους (έως καθόλου) περιορισμούς⁷. Στόχος ήταν πλέον εξαναγκασμός των Taliban να προσέλθουν σε διαπραγματεύσεις για την λήξη του πολέμου (Whitlock 2021, 245-46).

Με βάση στοιχεία από τα *airpower summaries* της USAF, στο γράφημα 1 παρουσιάζονται ο συνολικός αριθμός εξόδων μαχητικών αεροσκαφών και οι βόμβες που αφέθηκαν στο Αφγανιστάν, ανά έτος, από την αρχή της προεδρίας Obama και

⁷ Το 2017 διπλασιάστηκαν οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί και υπερτριπλασιάστηκαν οι βόμβες που αφέθηκαν. Το 2018 η USAF έριξε 7362 βόμβες, περισσότερες κατά 1/3 από οποιοδήποτε άλλο έτος και οι βομβαρδισμοί συνεχίστηκαν με αμείωτο ρυθμό και το 2019 και 2020 (Whitlock 2021, 246).

μέχρι το τέλος περίπου της προεδρίας Trump. Οι περιορισμοί στην διεξαγωγή των βομβαρδισμών που επέβαλε η διοίκηση Obama, προκάλεσε αισθητή μείωση στις αφέσεις όπλων από το 2010 και μετά. Αντίθετα, με την άρση των περιορισμών στους βομβαρδισμούς από την προεδρία Trump, είναι φανερή η αύξηση στις αφέσεις βομβών σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια της διοίκησης Obama και η σύγκλιση ανάμεσα στις εξόδους αεροσκαφών και στις αφέσεις όπλων, κατά την τριετία 2017-2019.

Γράφημα 1 Το σύνολο εξόδων μαχητικών αεροσκαφών και βομβών που αφέθηκαν στο Αφγανιστάν, από το 2010 έως το 2020. [πηγή: US Air Forces Central/ Airpower Summaries (<https://www.afcent.af.mil/About/Airpower-Summaries/>)].

2.2 Το Αφγανιστάν

Το γεωπολιτικό περιβάλλον του Αφγανιστάν είναι ιδανικό για συγκρούσεις μεταξύ του κράτους και της κοινωνίας, οι οποίες από τη σκοπιά της κοινωνιολογίας και της πολιτικής επιστήμης, ονομάζονται εξεγέρσεις ή insurgencies. Το ανάγλυφο του εδάφους, οι απόκρημνοι ορεινοί όγκοι, η ελάχιστη βλάστηση και οι απομονωμένες λόγω των ενδιάμεσων ορεινών όγκων κοιλάδες, αποτελούν το περιβάλλον που απαντάται κυρίως στη χώρα. Οι φυλές που ζουν απομονωμένες σε αυτές τις κοιλάδες είναι εχθρικές στην παρέμβαση ξένων δυνάμεων και συχνά αντιστέκονται στις προσπάθειες του οργανωμένου κράτους να παρέμβει στα θέματα τους (Marsden 1998, 11; Roy 1990,10).

Οι φυλές έρχονται συχνά σε συγκρούσεις μεταξύ τους. Οι Pashtun αποτελούν το 42% του συνολικού πληθυσμού, ζουν στις νότιες και νοτιοανατολικές περιοχές της χώρας και έχουν κοινή γλώσσα και πολιτισμό με τις φυλές στις παρακείμενες περιοχές του Πακιστάν⁸. Αντίστοιχα οι Tajiks, Uzbeks και Turkmens στις κεντρικές και βόρειες περιοχές της χώρας έχουν κοινή γλώσσα, ιστορία και πολιτισμό με τους κατοίκους του Tajikistan, Uzbekistan και Turkmenistan. Ο κατακερματισμός των επιμέρους φυλών και των ταυτοτήτων τους, δημιουργεί εσωτερικούς ανταγωνισμούς και κάνει τη χώρα ευάλωτη σε ξένες παρεμβάσεις. Το γεγονός ότι οι φυλές του Αφγανιστάν έχουν περισσότερα κοινά με τις φυλές στα γειτονικά κράτη παρά μεταξύ τους, αφενός είναι παράδοξο, αφετέρου καθιστά την έννοια του κράτους κάτι ξένο και εχθρικό για τις φυλές (Wahab & Youngerman 2007, viii). Στο χάρτη 1 φαίνεται η κατανομή των φυλών του Αφγανιστάν.

Η γραμμή Durand αποτέλεσε το de facto σύνορο μεταξύ της τότε Βρετανικής Ινδίας και του Αφγανιστάν, χωρίζοντας εδάφη του Pashtunistan και του Balochistan. Εκατέρωθεν της γραμμής μήκους περίπου 1640 μιλίων, η οποία αποτελεί ακόμα και σήμερα το επίσημο σύνορο Αφγανιστάν και Πακιστάν, διαμένουν φυλές Pashtu και Baloch (McChrystal 2013, 326-27). Ο sir Henry Mortimer Durand χάραξε το 1893 μια γραμμή, η οποία δεν στηρίχθηκε σε κάποιο φυσικό σύνορο (πχ μια οροσειρά ή ένα ποτάμι), αλλά χώριζε στη μέση βοσκοτόπια και χωριά (Lamb 2016, 191). Από την μία οι Αφγανοί δεν αναγνωρίζουν αυτήν την νοητή γραμμή, από την άλλη η ύπαρξη της τροφοδοτεί τα αλυτρωτικά αισθήματα των Pashtu για την ένωση τους υπό τη σκέπη του «ενιαίου» Pashtunistan (Khalizad 2006).

⁸ Αν και κανείς δεν γνωρίζει με ακρίβεια, υπολογίζονται 26 εκατομμύρια Pashtuns στο Πακιστάν και 14 εκατομμύρια στο Αφγανιστάν, οι οποίοι κινούνται ελεύθερα στη συνοριακή γραμμή Durand (Lamb 2016, 192).

Χάρτης 1: Η κατανομή των φυλών του Αφγανιστάν (πηγή United Nations Satellite Center UNOSAT)

2.2.1 Ο κώδικας τιμής Pashtunwali.

Σημαντικό στοιχείο για την κατανόηση της πολιτισμικής ταυτότητας των Pashtun αποτελεί ο κώδικας τιμής και ηθικής τους το Pashtunwali. Τα τρία δομικά στοιχεία αυτού του κώδικα είναι το badal (εκδίκηση ή ανταπόδοση), το melamstia (φιλοξενία) και το panawatia (καταφύγιο) (Liebl 2007, 507). Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ευρείας αποδοχής του κώδικα από τους Pashtun, ήταν ότι παρά τις πιέσεις των ΗΠΑ το 2001 και την προσφερόμενη αμοιβή, οι Taliban είχαν αρνηθεί να παραδώσουν τον Osama Bin Laden, διότι αυτό θα παραβίαζε τις αρχές της φιλοξενίας και της προστασίας του Pashtunwali, στις οποίες βασιζόταν η παραμονή του στο Αφγανιστάν αρχικά και αργότερα στο Πακιστάν (Lamb 2015, 118-19).

Το badal είναι ένα έθιμο με υψηλή θέση στον κώδικα ηθικής Pashtunwali, δηλαδή του κώδικα που αντιπροσωπεύει το 42% του πληθυσμού του Αφγανιστάν και μέρος του πληθυσμού των περιοχών FATA και έχει να κάνει με εκδίκηση σε περίπτωση θανάτωσης ή τραυματισμού κάποιου μέλους της οικογένειας. Η εκδίκηση μπορεί να κατευναστεί με χρήματα ή ανταλλαγή γυναικών, ωστόσο ακόμα και έτσι μπορεί να παραμείνει υποχρέωση, ανεξαρτήτως του χρόνου που χρειάζεται κάποιος να περιμένει για την ανταπόδοση (Lindholm 1982, 77). Την άσκηση του δικαιώματος έχει όχι μόνο

ο θιγόμενος, αλλά και ολόκληρη η οικογένεια του και η πράξη εκδίκησης μπορεί να έχει ως αποδέκτη οποιονδήποτε συγγενή του θύτη (Mahdi 1986, 298).

Αυτός ο εθιμικός κώδικας ηθικής, ο οποίος προσομοιάζει σε μια μορφή «βεντέτας», είναι βαθιά ριζωμένος στην αφγανική κουλτούρα και δημιουργεί σχεδόν μηδενική ανοχή στις απώλειες αμάχων. Το badal διαμόρφωσε τον τρόπο χρήσης του airpower στην σύρραξη, δημιούργησε πολλαπλές αντιδράσεις στην κοινωνία των Pashtun και ενίοτε ενίσχυσε το insurgency με δυσαρεστημένους Αφγανούς, όπως αναλύεται στο κεφάλαιο 3.

2.2.2 Οι κοινωνικές δομές και η κρατική οργάνωση.

Το Αφγανιστάν είναι μια χώρα με ασθενείς κρατικές δομές, αλλά με ισχυρές κοινωνικές δομές (Wenger 2006, 20), όπου η κοινωνία βρίσκεται σε σύγκρουση με το κράτος (Roy 1990, 14). Η παραδοσιακή Αφγανική κοινωνία αντλεί τη δύναμη της από τις αξίες και την ομοφωνία της φυλής⁹. Από τη δεκαετία του 1980 η δύναμη των malik, khan και των πρεσβύτερων να εκπροσωπούν τις τοπικές φυλές στην κεντρική κυβέρνηση είχε υποσκελιστεί από την άνοδο τοπικών πολέμαρχων και την ενίσχυση των mullah (McChrystal 2013, 283, 318).

Ακριβώς αυτή η κοινωνική δομή έκανε εξ αρχής δύσκολο το εγχείρημα όχι μόνο της κυβέρνησης Bush, αλλά και των διάδοχων κυβερνήσεων, να εγκαταστήσουν μια σταθερή δημοκρατική κυβέρνηση, με κεντρική οικονομία και κρατικές υπηρεσίες, στα δυτικά πρότυπα. Παράλληλα, αξιωματούχοι των ΗΠΑ συνέχιζαν να συνεργάζονται με τοπικούς πολέμαρχους, να τους κάνουν εθιμοτυπικές επισκέψεις και να τους συντηρούν οικονομικά, αποκομίζοντας έτσι βραχυπρόθεσμα οφέλη. Σε μακροπρόθεσμο όμως επίπεδο υπονόμευαν την θέση της κεντρικής κυβέρνησης που οι ίδιοι προσπαθούσαν να εγκαθιδρύσουν (Lamb 2015, 140).

⁹ Ο ηγέτης της φυλής επιλέγεται στο συμβούλιο της φυλής το jirga, το οποίο αποτελείται από τους πρεσβύτερους, βάσει των ικανοτήτων του και ονομάζεται malik. Είναι υπεύθυνος για τα πολιτικά θέματα της φυλής. Ο πλούσιος γαιοκτήμονας της φυλής λέγεται khan και ελέγχει την οικονομία της φυλής. Η θρησκεία παίζει σημαντικό ρόλο στην κουλτούρα των φυλών. Οποιαδήποτε επίθεση κατά του Ισλάμ δημιουργεί αρνητικά συναισθήματα (Roy, 1990, 28-9). Ο θρησκευτικός ηγέτης ο Mullah και ο θρησκευτικός λόγιος ο alim, είναι αυτοί που κατευθύνουν την προσευχή και καλούν το λαό σε θρησκευτικό αγώνα (jihad) σε περίοδο κρίσεων.

2.2.3 Η ναρκοοικονομία.

Σημαντικό μέρος της οικονομικής στήριξης των Taliban προερχόταν από δωρεές από άλλα μουσουλμανικά κράτη, οι οποίες διακινούνταν μέσω του ανεπίσημου ισλαμικού τραπεζικού συστήματος του hawala. Τα κεφάλαια, μέσω του hawala, έφταναν στα θρησκευτικά σχολεία madrassas στο Πακιστάν και στη συνέχεια κατέληγαν στο Αφγανιστάν (Bergen 2010; MacKenzie 2009).

Πέραν από τις χρηματικές δωρεές των άλλων μουσουλμανικών κρατών, σημαντική πηγή εσόδου των Taliban ήταν το εμπόριο του οπίου. Το 2006 Αμερικάνοι αξιωματούχοι υπολόγιζαν ότι οι καλλιέργειες παπαρούνας στο Αφγανιστάν κάλυπταν το 1/3 των συνολικών εσόδων της χώρας και το 80-90% της παγκόσμιας παραγωγής οπίου (Whitlock 2021, 129-30), καθιστώντας το όπιο ακρογωνιαίο λίθο της οικονομίας. Τα έσοδα από το εμπόριο οπίου τροφοδοτούσαν την πολιτική μηχανή ολόκληρου του Αφγανιστάν εν γένει, αλλά και το κίνημα των Taliban ειδικότερα, καθώς εκτιμάται ότι το 40% των εσόδων του κινήματος των Taliban προέρχονταν από το όπιο (Stanekzai 2008, 2).

Το όπιο σαν καλλιέργεια απαιτεί ελάχιστη άρδευση, είναι ιδιαίτερα ανθεκτικό σε ασθένειες και η ρητίνη από την οποία παράγεται τελικά η ηρωίνη ,δεν έχει ιδιαίτερες απαιτήσεις αποθήκευσης και μεταφοράς, όπως έχουν άλλα ευαίσθητα αγροτικά προϊόντα. Το βασικό είναι ότι έχει μονίμως υψηλή ζήτηση παγκοσμίως. Ευδοκιμεί ιδιαίτερα στην επαρχία Helmand, χάρη στο υπάρχον δίκτυο αρδευτικών καναλιών, τα οποία είχαν κατασκευαστεί κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, με χρηματοδότηση της USAID (Whitlock 2021, 134, 255).

Όλες οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ είχαν αντιληφθεί την σημασία της ναρκοοικονομίας για το κίνημα των Taliban, οπότε προσπάθησαν να δώσουν κίνητρα στους Αφγανούς αγρότες για ανάπτυξη εναλλακτικών καλλιεργειών. Επίσης, οι δύο ρεπουμπλικανικές προεδρίες εξαπέλυσαν στρατιωτικές επιχειρήσεις, προκειμένου να καταστρέψουν τις υπάρχουσες καλλιέργειες οπίου. Ακολουθούν οι προσεγγίσεις των ΗΠΑ:

(1) Η διοίκηση Bush προσπάθησε να καταστρέψει τις καλλιέργειες οπίου της επαρχίας Helmand, με την επιχείρηση “river dance” το 2006. Για την καταστροφή των καλλιεργειών χρησιμοποιήθηκαν χωματοουργικά μηχανήματα και τρακτέρ που έσερναν ειδικά άροτρα και άνδρες οι οποίοι ράβδιζαν ότι είχε απομείνει από τα φυτά για να τα καταστρέψουν. Η επιχείρηση υποστηριζόταν στρατιωτικά από δυνάμεις των ΗΠΑ (Whitlock 2021, 129-34).

(2) Η διοίκηση Obama κατέβαλλε σημαντικές προσπάθειες να πείσει τους τοπικούς αγρότες να αλλάξουν καλλιέργειες χορηγώντας σπόρους, λιπάσματα και μικρά δάνεια. Επίσης βοήθησε την κυβέρνηση του Αφγανιστάν να δημιουργήσει ένα ικανό δικαστικό σύστημα για να διαχειριστεί τους εμπόρους οπίου, το οποίο απέτυχε να ανταγωνιστεί το ανεπίσημο δικαστικό σύστημα της χώρας που στηριζόταν σε πολιτικές διασυνδέσεις, στη διαφθορά, στο σύστημα των φυλών και στις δωροδοκίες (Whitlock 2021 253-262).

(3) Σύμβουλοι αμφότερων των κυβερνήσεων Bush και Obama πρότειναν εναλλακτικούς τρόπους καταστροφής των καλλιεργειών οπίου με αεροψεκασμούς με χημικά, οι οποίες δεν εφαρμόστηκαν τελικά, από το φόβο πρόκλησης γενικότερων οικολογικών καταστροφών στην γεωργία της χώρας και προβλημάτων στην δημόσια υγεία (Lamb 2015, 252-53; Whitlock 2021, 138-39).

(4) Η διοίκηση Trump εξαπέλυσε αεροπορικό βομβαρδισμό εγκαταστάσεων επεξεργασίας οπίου, με την επιχείρηση “iron tempest” το 2018 (Rowlatt 2019), η οποία λόγω του ότι βασίστηκε σχεδόν αποκλειστικά στο *airpower*, αναλύεται λεπτομερώς στο τρίτο κεφάλαιο.

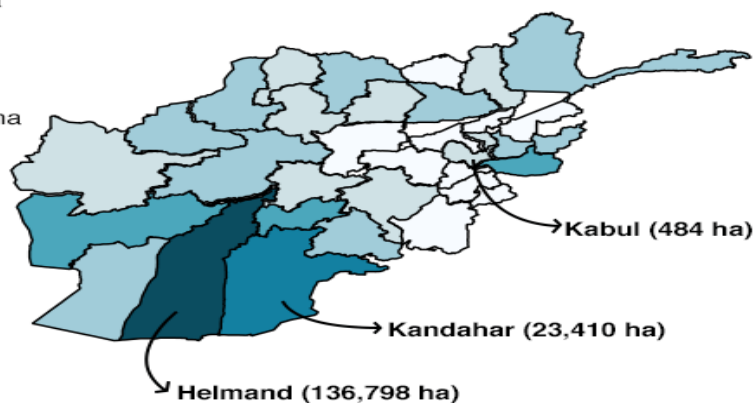
Παρά την ορθή στρατηγική επιλογή των ΗΠΑ να πλήξουν μια από τις βασικές πηγές εσόδων των Taliban, οι ενέργειες τους είχαν περιορισμένα τακτικά αποτελέσματα. Από το 2002 έως το 2017 οι αγρότες του Αφγανιστάν μπόρεσαν να υπερτετραπλασιάσουν την έκταση των καλλιεργειών οπίου. Κατά την ίδια περίοδο η παραγωγή της ρητίνης του οπίου τριπλασιάστηκε (από 3200 τόνους σε 9000 τόνους). Η επαρχία της Helmand με μέγεθος ίσο με τη μισή Ελλάδα, όπως φαίνεται και στον χάρτη 2, έδινε τη μεγαλύτερη ώθηση στη ναρκοοικονομία από οποιοδήποτε επαρχία του Αφγανιστάν και εξελίχθηκε σε βασικό ορμητήριο των Taliban. Αν και η παραγωγή οπίου βρέθηκε στα χαμηλότερα επίπεδα το 2009, τελικά η μείωση της παραγωγής το 2009, το 2018 και το 2019 είχε να κάνει με την πτώση στην παγκόσμια ζήτηση και τις καιρικές συνθήκες και όχι με τις δράσεις των ΗΠΑ¹⁰ (Rowlatt 2019; Whitlock 2021, 254, 133).

¹⁰ Για την παραγωγή οπίου στο Αφγανιστάν βλέπε και γράφημα 7.

Opium poppy cultivation in Afghanistan by province (2018)

Poppy cultivation (hectares)

- Poppy free
- Less than 1,000 ha
- 1,001 - 10,000 ha
- 10,001 - 20,000 ha
- 20,001 - 30,000 ha
- More than 30,000 ha

Χάρτης 2: Οι καλλιέργειες οπίου(σε εκτάρια) στο Αφγανιστάν, ανά επαρχία (πηγή UNODC Afghanistan Opium Survey 2018)

2.3 Το Πακιστάν

Το Πακιστάν και το Αφγανιστάν δεν είχαν ποτέ καλές σχέσεις. Το Αφγανιστάν ήταν η μόνη χώρα που είχε ψηφίσει κατά της ένταξης του Πακιστάν στα UN. Το Αφγανιστάν δεν αναγνώριζε την Durand line και το Πακιστάν φοβόταν τον αλυτρωτισμό των Αφγανών φυλάρχων και ότι ευελπιστούσαν να ιδρύσουν το μεγάλο Pashtunistan, το οποίο θα ένωνε όλες τις φυλές Pashtun, συμπεριλαμβανομένου του Waziristan, όπως είχε κάνει κάποτε ο μονάρχης Ahmat Shah Duranni (Lamb 2015, 161).

Μέλημα του Πακιστάν διαχρονικά, ήταν η ύπαρξη φιλικά διακείμενης κυβέρνησης στην Kabul, προκειμένου το Αφγανιστάν να εξασφαλίζει το στρατηγικό βάθος για το Πακιστάν, σε ενδεχόμενη ινδική επίθεση και προκειμένου να αποφεύγεται ενδεχόμενος διμέτωπος αγώνας, εναντίον και των δύο χωρών. Εμπόδιο στο στρατηγικό βάθος αποτελούσαν πάντα οι Pashtuns, οι οποίοι από τη γραμμή Durand μοιράζονται ανάμεσα σε Πακιστάν και Αφγανιστάν. Πάντα υπήρχε η ανησυχία ότι το Αφγανιστάν θα μπορούσε να ελέγξει τους Pashtuns των περιοχών που το Πακιστάν αποκαλεί NWFP, FATA και Baluchistan (βλέπε χάρτη 3) και να πυροδοτήσει τον αλυτρωτισμό τους, απειλώντας έτσι, όχι μόνο το στρατηγικό του στόχο περί βάθους, αλλά και την εδαφική του ακεραιότητα. Η απάντηση του Πακιστάν σε αυτό ήταν η εξισορρόπηση

του αλτρωτισμού και του εθνικισμού των Pashtu, από το πολιτικό Ισλάμ και από την επίκληση της μουσουλμανικής θρησκευτικής ταυτότητας. Σε αυτό βοήθησε η λειτουργία στην περιοχή θρησκευτικών σχολείων madrassas, τα οποία εκπαίδευαν νέους Αφγανούς Pashtun και αποσκοπούσαν στην ενίσχυση της θέσης του mullah στην ιεραρχία της φυλής, σε βάρος των πρεσβυτέρων και των malik (Rizwan 2005, 142, 172).

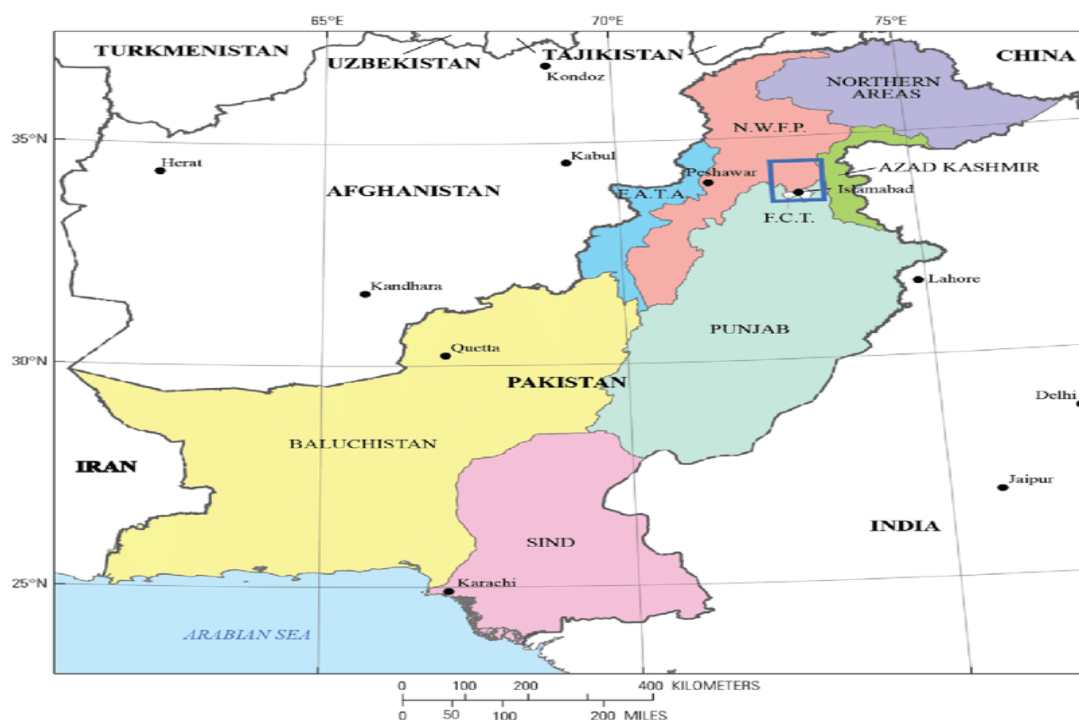
Οι σχέσεις των ΗΠΑ και του Πακιστάν ξεκινούν από την εποχή της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν. Τη δεκαετία του 1980 η βοήθεια των ΗΠΑ προς τους Mujahideen για την αντιμετώπιση των Σοβιετικών, διοχετευόταν μέσω Πακιστάν, το οποίο φρόντισε να ευνοήσει τη δική του πελατεία, μεταξύ των Αφγανών οπλαρχηγών. Από αυτήν την πελατεία προέκυψαν οι Taliban, οι οποίοι κυβέρνησαν το Αφγανιστάν από το 1996 έως το 2001 (Παπασωτηρίου 2018, 612; McChrystal 2013, 281-283).

Το 1989 με την αποχώρηση των σοβιετικών από το Αφγανιστάν, τα στρατηγικά συμφέροντα της Αμερικής στην περιοχή εξαφανίστηκαν. Πλέον το Πακιστάν δεν ήταν απαραίτητο για τον εξοπλισμό των Mujahideen. Οι Ηνωμένες Πολιτείες ενοχλημένες με τις πυρηνικές επιδιώξεις του Πακιστάν, πάγωσαν κάθε στρατιωτική βοήθεια προς την χώρα¹¹. Όλα αυτά δημιούργησαν ένα έλλειμμα εμπιστοσύνης μεταξύ των ΗΠΑ και του Πακιστάν, το οποίο θα ταλάνιζε τις σχέσεις των χωρών, καθόλη τη διάρκεια του πολέμου στο Αφγανιστάν (Lamb 2015, 165; McChrystal 2013, 327-328).

Μετά την αμερικανική εισβολή στο Αφγανιστάν το 2001, το Πακιστάν στράφηκε ενάντια στους Taliban. Μετά την ανατροπή του καθεστώτος τους, τους παρέιχε καταφύγιο στις δικές του ζώνες Pashtun και η πόλη Quetta του Πακιστάν έγινε η ανεπίσημη πρωτεύουσα τους. Οπλισμένοι από την μυστική υπηρεσία ISI και ενισχυμένοι με νέους απόφοιτους των madrassas επανήλθαν στις περιοχές Pashtun του Αφγανιστάν το 2006 και ξεκίνησαν ανταρτοπόλεμο κατά των Δυτικών (Παπασωτηρίου 2018, 612; McChrystal 2013, 282). Κατά συνέπεια το Πακιστάν αποτελούσε κομβικό σημείο για τον πόλεμο και για αυτό η διπλωματική προσπάθεια των ΗΠΑ επικεντρώθηκε στην κυβέρνηση του Πακιστάν, προκειμένου να σταματήσει την διείσδυση ανταρτών από τα σύνορα τους και να εξασφαλίζει τις γραμμές ανεφοδιασμού τους από το Karachi (Gates 2014, 204-205, 476-477).

¹¹ Το νομοσχέδιο Pressler amendment πάγωσε οικονομική και στρατιωτική βοήθεια προς το Πακιστάν, η οποία αφορούσε σε κονδύλια ύψους 564\$ εκατομμυρίων και σε αναστολή της παράδοσης 28 μαχητικών αεροσκαφών τύπου F-16 (Lamb 2015, 165).

Το Πακιστάν τήρησε μια διπρόσωπη στάση απέναντι στις ΗΠΑ¹², προσφέροντας από την μια καταφύγιο και εκπαίδευση σε Αφγανούς μαχητές και από την άλλη επιτρέποντας τη χρήση του εδάφους του για διοχέτευση ενισχύσεων και πολεμοφοδίων στις δυτικές δυνάμεις στο Αφγανιστάν. Επίσης εφάρμοζε ενίοτε και τακτικές κατευνασμού, παραδίδοντας κατά καιρούς στους Αμερικανούς σημαντικά στελέχη της Al Qaeda ή των Taliban (Gates 2014, 198-223; McChrystal 2013, 308-33). Τελικά, αναγκάστηκε υπό την πίεση της Ουάσιγκτον να φτάσει να διεξάγει στρατιωτικές χερσαίες και αεροπορικές επιχειρήσεις στις περιοχές FATA, σε συνεργασία με αμερικάνικα οπλισμένα μη επανδρωμένα αεροσκάφη και δυνάμεις ειδικών επιχειρήσεων και να υποστεί και αρκετές απώλειες στρατιωτών (Nawaz 2009).

Χάρτης 3: Οι περιοχές NWFP, FATA και η πόλη Quetta στο Baluchistan, του Πακιστάν (πηγή US Geological Survey)

¹² Η σχέση ΗΠΑ-Πακιστάν συνοψίζεται σε δύο χαρακτηριστικές δηλώσεις αξιωματούχων. Η στάση του Πακιστάν στην όλη σύγκρουση και απέναντι στις ΗΠΑ, αποδίδεται γλαφυρά στην δήλωση του επικεφαλής της ISI αντιστράτηγου Kayani στον Αμερικανό πρέσβη στο Πακιστάν Ryan Crocker: “*You know, I know you think we’re hedging our bets, you’re right, we are because one day you’ll be gone again, it’ll be like Afghanistan the first time, you’ll be done with us, but we’re still going to be here because we can’t actually move the country. And the last thing we want with all of our other problems is to have turned the Taliban into a mortal enemy, so, yes, we’re hedging our bets.*” (Whitlock 2021, 86-7). Από την πλευρά του ο SecDef Gates αν και δημόσια υπερασπιζόταν το Πακιστάν για να μην θέσει σε κίνδυνο τις γραμμές ανεφοδιασμού των ΗΠΑ από το Karachi, ανεπίσημα δήλωνε: “*I knew they were really no ally at all !!*” (Gates, 2014, 476-477).

2.4 Αποτίμηση της πολιτικής διάστασης του πολέμου

Η αμερικανική εισβολή στο Αφγανιστάν το 2001 έγινε ως αντίποινα στα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, γεγονός που διαμόρφωσε την υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ υπό μια τζακσονική ρητορική, η οποία συνδύαζε εθνικισμό και λαϊκισμό. Μετά την ανατροπή του καθεστώτος των Taliban, η πολιτική των ΗΠΑ υιοθέτησε ιδεαλιστικές διαστάσεις, σχετικά με την ανοικοδόμηση του έθνους και την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας στο Αφγανιστάν.

Το Αφγανιστάν είναι ένας χώρος σύγκρουσης μεταξύ του κράτους και της κοινωνίας, η οποία ανέδειξε την κοινωνία ως πιο ανθεκτική μορφή διακυβέρνησης από το κράτος. Το ανάγλυφο του εδάφους, οι απόκρημνοι ορεινοί όγκοι και οι απομονωμένες, λόγω των ενδιάμεσων ορεινών όγκων, κοιλάδες, δημιουργούν ενά γεωπολιτικό περιβάλλον ιδανικό για συγκρούσεις, τύπου insurgency.

Ορθώς η διπλωματική προσπάθεια των ΗΠΑ επικεντρώθηκε στην κυβέρνηση του Πακιστάν, προκειμένου να σταματήσει την διείσδυση ανταρτών από τα σύνορα του και ορθώς το Πακιστάν και το Αφγανιστάν αντιμετωπίστηκαν σαν ένα ενιαίο θέατρο επιχειρήσεων, Ωστόσο, οι προσπάθειες αποδείχτηκαν αναποτελεσματικές, διότι ουσιαστικά το Πακιστάν προωθούσε μονίμως τον μακροπρόθεσμο στόχο του, να εξασφαλίζει το στρατηγικό βάθος, μέσω του Αφγανιστάν. Το γεγονός ότι οι ΗΠΑ διεξήγαγαν έναν «μακρινό» πόλεμο, ενώ το Πακιστάν έναν «τοπικό» πόλεμο, οι συνέπειες του οποίου θα επηρεάζουν τους εμπλεκόμενους, ακόμα και μετά την αναχώρηση των ΗΠΑ, σε συνδυασμό με το φόβο της αφύπνισης του αλυτρωτισμού των Pashtun και τα πολιτικά κόστη, έκανε το Πακιστάν να αποφεύγει συστηματικά την αμέριστη υποστήριξη των ΗΠΑ.

Συμπερασματικά, κρίνοντας εκ του αποτελέσματος και από την γρήγορη κατάρρευση του καθεστώτος Ghani το 2021 με την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων, η υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν αποδείχτηκε αναποτελεσματική, παρότι σε γενικές γραμμές είχε σωστό σκεπτικό. Απέτυχε να ανοικοδομήσει πολιτικά το έθνος και να δημιουργήσει αξιόμαχες αφγανικές ένοπλες δυνάμεις, οι οποίες θα αναλάμβαναν την κυριότητα των επιχειρήσεων, με την αποχώρηση των ΗΠΑ. Αν και σωστή στη σύλληψη της και σύμφωνη με τις αρχές του COIN, φαίνεται ότι η εφαρμογή της στην πράξη αποδείχτηκε κατώτερη των περιστάσεων (Acemoglu 2021).

Κεφάλαιο 3: Η αεροπορική ισχύς στον πόλεμο στο Αφγανιστάν

Στις πρώτες ημέρες του πολέμου η ακρίβεια και η ένταση των αμερικανικών αεροπορικών πληγμάτων ξάφνιασε τους Taliban και προκάλεσε μεγάλες απώλειες. Οι Taliban ήταν εύκολα θύματα των βολών ακριβείας των αμερικανικών αεροσκαφών, καθότι επιχειρούσαν χωρίς απόκρυψη και από θέσεις, ορατές από μεγάλες αποστάσεις. Με τον καιρό, οι δυνάμεις των Taliban και της Al Qaeda άρχισαν να προσαρμόζονται στις αμερικανικές αεροπορικές τακτικές και κατάφεραν να μειώσουν την τρωτότητα τους στις βολές ακριβείας, αλλάζοντας έτσι σταδιακά την φύση του πολέμου (Biddle 2007, 276-277). Οι αλλαγές στην στρατιωτική στρατηγική των Taliban, η κακή διακυβέρνηση της χώρας, η διαφθορά, το γεωπολιτικό περιβάλλον, τα αφγανικά έθιμα και η οικονομική εξαθλίωση των Αφγανών, μετέτρεψαν την σύγκρουση σε insurgency.

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν οι παράγοντες που διαμόρφωσαν τον χαρακτήρα της αεροπορικής ισχύος στον υπό εξέταση πόλεμο. Θα συζητηθεί πώς εφαρμόστηκε η αεροπορική ισχύς στην αρχή του πολέμου, όταν αντιμετωπίζονταν κυρίως συμμετρικές απειλές και πώς τελικά διαμορφώθηκε, όταν οι απειλές έγιναν ασύμμετρες και θα γίνει σύγκριση μεταξύ τους, προκειμένου να βρεθεί η αποτελεσματικότερη μορφή του airpower στον εικοσαετή πόλεμο.

3.1 Η αεροπορική ισχύς των ΗΠΑ (2001-2003): Η συμβατική σύγκρουση

Η χρήση άμεσης συμβατικής αεροπορικής ισχύος ξεκίνησε την 7^η Οκτώβρη του 2001¹³ και αποσκοπούσε στον πλήρη έλεγχο του εναέριου χώρου και στην καταστροφή των αεροπορικών δυνατοτήτων και δομών επικοινωνίας του αντιπάλου, βασισμένη στην προσφιλή στρατηγική επιλογή των ΗΠΑ να εξασφαλίζουν αεροπορική υπεροχή στο θέατρο επιχειρήσεων, προτού εκδηλωθεί ο κύριος όγκος των επιχειρήσεων (Ehlers 2019, 13). Μέσα σε λίγες ώρες τα αμερικανικά αεροπορικά μέσα είχαν πετύχει πλήρη

¹³ Στην επιχείρηση συμμετείχαν βομβαρδιστικά αεροσκάφη B-1B και B-52, βομβαρδιστικά B-2, τα οποία απογειώθηκαν από αμερικανικό έδαφος, επιχείρησαν στο Αφγανιστάν και επέστρεψαν στις ΗΠΑ, μετά από πολλαπλούς εναέριους ανεφοδιασμούς, μαχητικά αεροσκάφη τύπου F-15E, A/F-18, F-14 και πλήθος βοηθητικών εναέριων μέσων αναγνώρισης, συντονισμού, εναέριου ανεφοδιασμού και ηλεκτρονικών παρεμβολών. Αμέσως μετά τους πρώτους βομβαρδισμούς μεταφορικά αεροσκάφη C-17 έκαναν ρίψεις εφοδίων, ενημερωτικών φυλλαδίων και μερίδων φαγητού για την υποστήριξη του άμαχου πληθυσμού (Lambeth 2005, 78-85).

αεροπορική υπεροχή πάνω από το Αφγανιστάν¹⁴ (Lambeth 2005, 78-85). Ακολούθησε η διείσδυση ομάδων SOF, οι οποίες ενώθηκαν με μαχητές της Northern Alliance και έφτασαν να τερματίσουν την κυριαρχία του καθεστώτος των Taliban στο Αφγανιστάν, μέχρι τον Δεκέμβριο¹⁵. Μετά τις τελευταίες μάχες στην ορεινή περιοχή της Tora Bora, οι εναπομείναντες μαχητές Taliban διέφυγαν στο γειτονικό Πακιστάν (Biddle 2007, 279).

Ενδεικτικές της χρήσης της αεροπορικής ισχύος στην συμβατική σύγκρουση της περιόδου 2001-2003, ήταν οι μάχες που διαδραματίστηκαν μεταξύ Δυτικών και Taliban στο πλαίσιο της επιχείρησης Anaconda, την μοναδική μαζική εμπλοκή σε μάχη συμβατικών χερσαίων δυνάμεων του US Army, καθόλη την διάρκεια της επιχείρησης OEF¹⁶ (Lambeth 2005, 163-200). Η επιχείρηση στόχευε σε εκτέλεση ελιγμού τύπου hammer-and-anvil, με σκοπό την περικύκλωση και συντριβή του εχθρού, με τις ειδικές δυνάμεις να αποτελούν το hammer και τις τακτικές δυνάμεις του US Army το anvil, πάνω στο οποίο θα συντρίβονταν οι εχθρικές δυνάμεις. Σκοπός ήταν η εκκαθάριση θυλάκων Taliban και Al Qaeda, στην περιοχή της κοιλάδας Shah-i-kot, στις ορεινές περιοχές του Ανατολικού Αφγανιστάν, εντός 72 ωρών από την έναρξη της. Η πρόθεση ήταν η αεροπορική υποστήριξη να παρασχεθεί από επιθετικά ελικόπτερα του US Army, συνδυαστικά με οπλισμένα μεταφορικά ελικόπτερα¹⁷ (Lambeth 2005, 163-178), χωρίς την εμπλοκή ιπταμένων μέσων της USAF.

Ο σχεδιασμός και η εκτέλεση της επιχείρησης φανέρωσε σημαντικά ελλείματα από την πλευρά της αμερικανικής ηγεσίας και των σχεδιαστών, ως προς την κατανόηση του airpower, τους χρόνους αντίδρασης του, την αποδέσμευση των κανόνων εμπλοκής

¹⁴ Από την πρώτη νύχτα επιχειρήσεων εξασφαλίστηκε ολοκληρωτικός έλεγχος του εναέριου χώρου, με 275 εξόδους μαχητικών και βομβαρδιστικών αεροσκαφών των ΗΠΑ, τα οποία έπληξαν 31 στόχους. Τα εχθρικά αεροπορικά όπλα και βλήματα εξουδετερώθηκαν έμμεσα, με τα αμερικανικά αεροσκάφη να επιχειρούν εκτός της εμβέλειάς τους (πάνω από τα 15,000ft) (Lambeth 2005, 78-85).

¹⁵ Οι SOF των ΗΠΑ και οι μαχητές της Northern Alliance κατέλαβαν το Mazar-i-Sharif την 10^η Νοεμβρίου του 2001, την Kabul, χωρίς μάχη, την 13^η Νοεμβρίου, την Kunduz την 26^η Νοεμβρίου όπου οι υπερασπιστές της (5000 μαχητές της Al Qaeda και Taliban) παραδόθηκαν και τελικά την Kandahar την 6^η Δεκεμβρίου (Biddle 2007, 279).

¹⁶ Στην επιχείρηση συμμετείχαν χερσαίες δυνάμεις των ΗΠΑ, μαζί με τμήματα του τακτικού Αφγανικού στρατού, ειδικές δυνάμεις του US Navy και της USAF, παραστρατιωτικές ομάδες της CIA και αεροπορικές δυνάμεις αρχικά μόνο του US Army και στην πορεία και από την USAF, το USN, τους USMC, της γαλλικής πολεμικής αεροπορίας και του γαλλικού ναυτικού.

¹⁷ Πρόθεση του διακλαδικού διοικητή General Hagenbeck ήταν να παρέχουν CAS 7 επιθετικά ελικόπτερα τύπου AH-64D Apache και οπλισμένα ελικόπτερα ειδικών επιχειρήσεων τύπου MH-47 Chinook. Από την πρώτη ημέρα των επιχειρήσεων και τα 7 Apache επλήγησαν από πυρά και αποχώρησαν από την μάχη. Οι ζημιές αποκαταστάθηκαν σε 5 από αυτά μέσα στις επόμενες 24 ώρες, ενώ τα 2 προωθήθηκαν με μεταγωγικά αεροσκάφη σε εργοστάσια στις ΗΠΑ για επισκευές. Επίσης καταρρίφθηκαν 2 Ε/Π τύπου MH-47 (Lambeth 2005, 180-185).

του και την ενσωμάτωση του ¹⁸ στο επιχειρησιακό και στο στρατηγικό επίπεδο (Andres & Hukill 2007, 137-38). Επίσης, δεν υπήρξε κανένας συντονισμός και επικοινωνία στην φάση του σχεδιασμού και στην έναρξη της επιχείρησης, με το αεροπορικό σκέλος της συμμαχίας (Grant 2005) και το CAS βασίστηκε σε μέσα, τα οποία στις συγκεκριμένες συνθήκες δεν μπορούσαν να παρέχουν επαρκή υποστήριξη¹⁹.

Ακόμα και με τις παραπάνω αδυναμίες το airpower ανταποκρίθηκε και η επιχείρηση εκπλήρωσε τους αντικειμενικούς σκοπούς της²⁰ (Grant 2002). Ωστόσο, η ανεπαρκής συνεργασία των εμπλεκόμενων επιτελείων στην εκτέλεση μιας υπό κανονικές συνθήκες διακλαδικής επιχείρησης, προκάλεσε τριβή και ένταση διαρκείας μεταξύ του US Army και της USAF²¹ (Lambeth 2005, 226-227; Grant 2005).

Συμπερασματικά, μέχρι και την επιχείρηση Anaconda οι Taliban επιχειρούσαν να καταλάβουν και να υπερασπιστούν έδαφος, με ορθόδοξο συμβατικό τρόπο, ορίζοντας γεωγραφικούς αντικειμενικούς σκοπούς και χωρίς να παρενοχλούν τον εχθρό με χρήση τακτικών τύπου “hit and run”. Κατά συνέπεια, οι δυνάμεις τους και η στρατιωτική στρατηγική τους καθίστανται ευάλωτες στην ανώτερη αμερικανική αεροπορική ισχύ, γεγονός που εξηγεί και την επιτυχία της αεροπορικής ισχύος σε αυτήν την φάση του πόλεμου (Pape 1996, 74). Πρακτικά το airpower, μαζί με τις SOF και τους JTAC’s που παρείχαν τις πληροφορίες στοχοποίησης, ήταν ο παράγοντας που μετέτρεψε την σύγκρουση σε νίκη των ΗΠΑ (Biddle 2004, 7; Biddle 2007, 276-78)

3.2 Η αεροπορική ισχύς των ΗΠΑ (2003-2021): Οι επιχειρήσεις COIN

Αρχικά, η πτώση του καθεστώτος των Taliban αντιμετωπίστηκε θετικά από τους Αφγανούς, οι οποίοι είχαν ταλαιπωρηθεί από χρόνιες εμφύλιες διαμάχες και εκτεταμένες εσωτερικές καταστροφές. Επίσης οι Αφγανοί φάνηκαν να συμφιλιώνονται με την ιδέα της παρουσίας ξένων δυνάμεων στη χώρα. Κατά το τέλος του 2003, σχεδόν

¹⁸ Η λέξη ενσωμάτωση αποδίδει την έννοια του όρου “integration”.

¹⁹ Τα Apache δεν μπόρεσαν να παρέχουν επαρκή CAS, καθώς βρέθηκαν να επιχειρούν σε μεγάλα ύψη (περίπου 10000ft, με αποτέλεσμα μειωμένο performance των κινητήρων τους), μέσα σε πυκνά εχθρικά πυρά, ημέρα και όχι νύχτα, χάνοντας το τακτικό τους πλεονέκτημα. Η συγκριμένη επιλογή CAS δείχνει έλλειψη βασικής αντίληψης του airpower από τον Στρατηγό Hagenbeck (Lambeth 2005, 180-185).

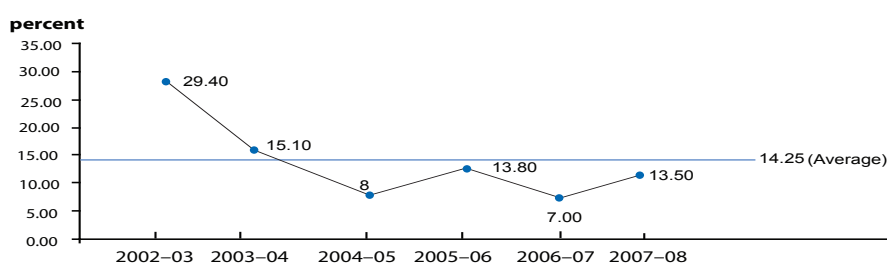
²⁰ Στην περιοχή αφέθηκαν περίπου 2,500 βόμβες και καταγράφηκαν περίπου 500 απώλειες μαχητών Al Qaeda και Taliban. Επίσης καταστράφηκαν και υποδομές της Al Qaeda (Grant 2002).

²¹ Οι εσωτερικές τριβές ξέφυγαν από το στρατιωτικό διακλαδικό επίπεδο και η διαφωνία πήρε τέτοιες διαστάσεις που προκάλεσαν την επέμβαση του τότε SecDef Rumsfeld, ο οποίος είχε δηλώσει σχετικά: “*This will not be the last such operation in Afghanistan. But it may be the last one fought without proper planning that includes the joint air component from the start*” (Grant 2002).

δύο χρόνια μετά την έναρξη της επιχείρησης OEF, υπήρχαν ενδείξεις ότι ο εχθρός είχε ηττηθεί και η εξέγερση των Taliban είχε κατασταλεί (Chayes 2007, 64; McChrystal 2013, 282; Wahab & Youngerman 2007, 242).

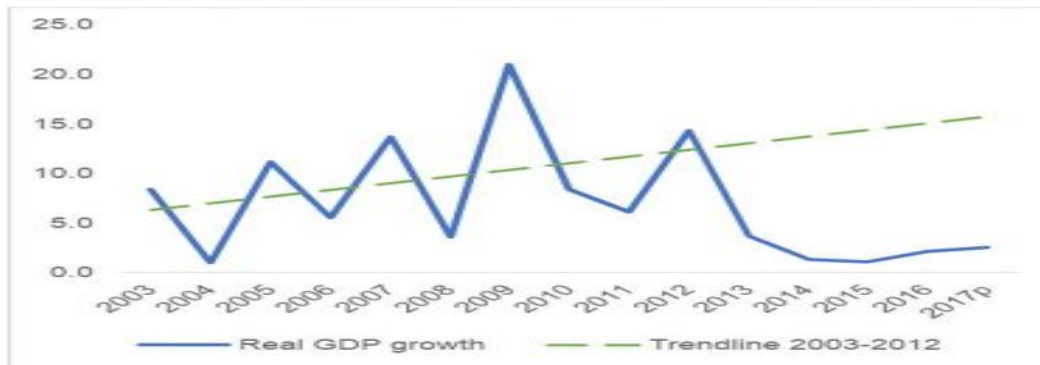
Το καθεστώς Karzai δεν κατάφερε να εξασφαλίσει μια ορθή και δίκαιη μορφή κρατικής διακυβέρνησης, κάτι το οποίο αποτελεί δομικό συστατικό για την καταστολή της εξέγερσης. Επίσης, δεν κατάφερε να περιορίσει τους τοπικούς πολέμαρχους (warlords) και να τους ενσωματώσει στο κεντρικό κρατικό σύστημα. Πολλοί εξ αυτών παρέμεναν ισχυροί και εξακολουθούσαν να διατηρούν ιδιωτικές πολιτοφυλακές (Chayes 2007, 76-79), ενώ αρκετούς υποστήριζαν με τη στάση τους και οι αξιωματούχοι των ΗΠΑ, όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 2. Αρκετοί πολέμαρχοι αυτοανακηρύσσονταν τοπικοί κυβερνήτες και συνέλεγαν φόρους από τους τοπικούς πληθυσμούς, τους οποίους δεν απέδιδαν στο καθεστώς, αλλά τους χρησιμοποιούσαν για ιδιωτικό πλουτισμό και για συντήρηση των πολιτοφυλακών τους (Wenger 2006, 62-63), ενισχύοντας έτσι την δυσπιστία στον κεντρικό κρατικό μηχανισμό και την χρήση του hawala. Οι πολέμαρχοι γειτονικών περιοχών πολύ συχνά συγκρούονταν μεταξύ τους άμεσα ή έμμεσα για θέματα ελέγχου και φορολογίας. Στην δεύτερη περίπτωση, για να πλήξουν ο ένας τον άλλο, έδιναν ψευδείς πληροφορίες στις κρατικές δυνάμεις ασφαλείας, ότι ο ανταγωνιστής πολέμαρχος συνεργαζόταν με τους Taliban και την Al-Qaeda (Chayes 2007, 175-183).

Από το 2002 έως το 2008 η χώρα κατέγραφε μέσο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης της τάξης του 14.25%, όπως φαίνεται και στο γράφημα 2 (Stanekzai 2008, 7) και ανοδική τάση ανάπτυξης, όπως φαίνεται στο γράφημα 3 (Joya, 2018). Δυστυχώς τα οικονομικά οφέλη δεν διαχύθηκαν στο λαό και δεν έφταναν στους απλούς Αφγανούς πολίτες, λόγω της αυξημένης διαφθοράς του καθεστώτος Karzai.

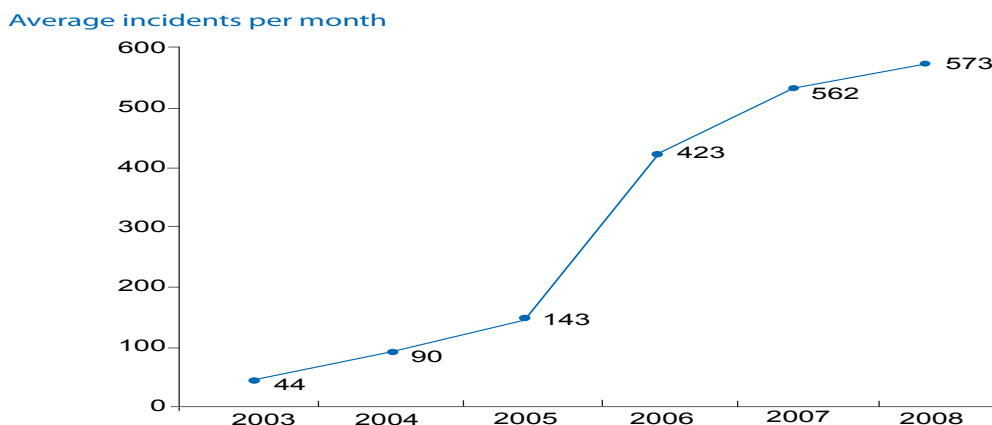
Sources: Afghanistan's Ministry of Finance, Afghanistan National Development Strategy, and World Bank.

Γράφημα 2: Μέσος ρυθμός ανάπτυξης του Αφγανιστάν 2002-2008 [πηγή Υπουργείο Οικονομικών Αφγανιστάν (Stanekzai 2008, 2)]

Γράφημα 3: Η ανάπτυξη του ΑΕΠ του Αφγανιστάν 2003-2017. [πηγή The Diplomat (Joya, 2018)].

Η οικονομική εξαθλίωση του λαού οδήγησε στην εκδήλωση αναταραχών και αύξηση βίαιων περιστατικών, όπως αποτυπώνεται στο γράφημα 4, τα οποία σωρευτικά οδήγησαν σε insurgency. Η εξέγερση εκδηλώθηκε αρχικά στις Νότιες και ανατολικές επαρχίες της χώρας, όπου υπήρχαν ισχυρές συγκεντρώσεις Taliban (Katzman 2008, 21).

Sources: Afghanistan's Ministries of Defense and Interior, the National Directorate of Security, and the UN Department of Safety and Security

Γράφημα 4: Περιστατικά ασφαλείας στο Αφγανιστάν (μέσος όρος), ανά μήνα, ετών 2003-2008 [πηγή Υπουργείο Άμυνας Αφγανιστάν (Stanekzai 2008, 2)].

3.2.1 Η επίδραση του COIN στην έμμεση αεροπορική ισχύ.

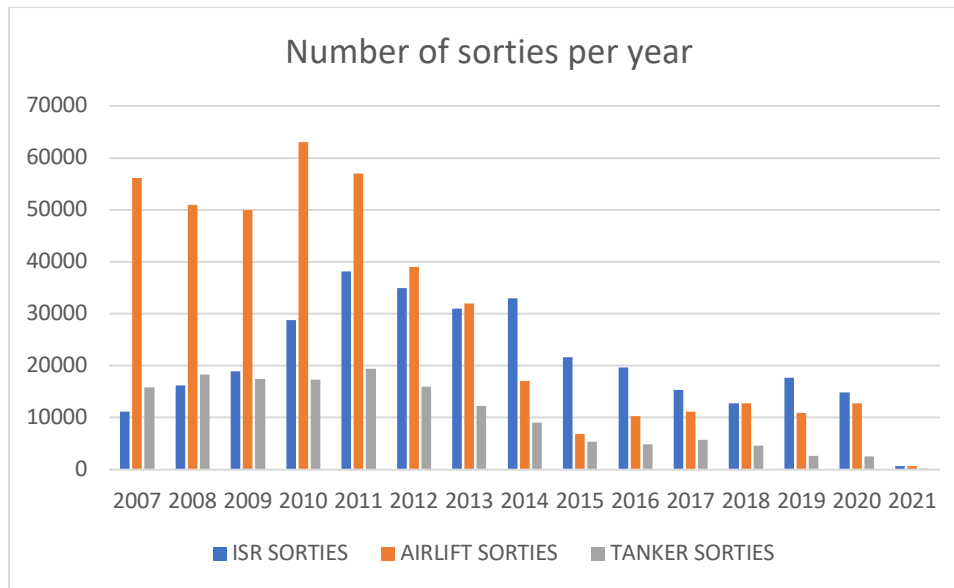
Η σταδιακή εξάλειψη των προκαθορισμένων στόχων, ήδη από το 2002, είχε αρχίσει να αλλάζει τον αεροπορικό πόλεμο, από πλήγματα εναντίον “preplanned targets”, σε συνδυασμό πληγμάτων έναντι “preplanned & flexible targets”. Με άλλα

λόγια τα μαχητικά και τα βομβαρδιστικά αεροσκάφη όταν απογειώνονταν, δεν γνώριζαν εκ των προτέρων ποιους, τότε και τι στόχους θα καλούνταν να πλήξουν. Επομένως, λόγω του αχανούς μεγέθους της χώρας και των αποστάσεων των αεροπορικών βάσεων από το θέατρο επιχειρήσεων²², η πρόκληση ήταν να παραμείνουν τα αεροσκάφη εν πτήσει, όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο, μέχρι να τους δοθούν ή να προκύψουν κατάλληλοι στόχοι για τα όπλα τους. Επιπρόσθετα, υπήρχε σταθερά αυξημένη ζήτηση για intelligence, τόσο λόγω της συνδρομής του στην διαδικασία της στοχοποίησης (πχ καθορισμός συντεταγμένων στόχων), όσο και λόγω της συμμετοχής του ISR στην συνολική διαδικασία του decision making του airpower και της USAF (Grant 2002, 33-34).

Οι ρευστές συνθήκες που χαρακτηρίζουν το COIN και η έλλειψη εκ των προτέρων γνωστών στόχων, δημιούργησαν στην αεροπορική ισχύ ένα έλλειμμα στρατηγικής, αφού στις περισσότερες περιπτώσεις φαινόταν να αναπτύσσεται μια επί τόπου ad hoc στρατηγική, η οποία προσπαθούσε να καλύψει τις όποιες ανάγκες των χερσαίων δυνάμεων και να αντιμετωπίσει τις απαιτήσεις του ασύμμετρου περιβάλλοντος (Smith 2014, 83-88).

Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν με την μεταστροφή των επιχειρήσεων σε COIN, να σημειώνεται μια αυξημένη ζήτηση για αερομεταφορές, ISR και εναέριους ανεφοδιασμούς. Αυτή η αυξητική τάση επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία των airpower summaries της USAF, τα οποία συνοψίζονται στο κάτωθι γράφημα 5, από το έτος 2007 και μετά. Παρατηρείται μόνιμη υψηλή ζήτηση για αερομεταφορές, μόνιμη ζήτηση για παρουσία ιπταμένων τάνκερ και σχεδόν τετραπλάσια ζήτηση ISR το 2011, σε σχέση με το 2007. Από το 2015 και μετά οι απαιτήσεις για όλες τις χρήσεις έμμεσης αεροπορικής ισχύος μειώνονται και παραμένουν σε αυτά τα επίπεδα, μέχρι το τέλος του πολέμου.

²² Τα αεροπλανοφόρα από τα οποία επιχειρούσαν τα μαχητικά του USN απείχαν 700μίλια από το θέατρο επιχειρήσεων, ενώ τα βομβαρδιστικά της USAF, που επιχειρούσαν από την Ατόλη Diego Garcia έπρεπε να διανύουν 2500 μίλια (Grant 2002, 33).

Γράφημα 5: Συνολικός αριθμός εξόδων μεταφορικών αεροσκαφών, αεροσκαφών αποστολών ISR και ιπτάμενων τάνκερ, ανά έτος (2007-2021) [Πηγή: US Air Forces Central/ Airpower Summaries].

Η υψηλή ζήτηση για έμμεση αεροπορική ισχύ κατέδειξε μια σημαντική μεταστροφή στην επιχειρησιακή κουλτούρα της USAF, ως οργανισμού. Οι αποστολές που η ηγεσία της USAF-και συνήθως όλες οι αεροπορικές ηγεσίες, ανά τον κόσμο-θεωρούσε δευτερεύουσες, έγιναν πρωτεύουσες και σημαντικές. Συγκρίνοντας το γράφημα 5 με το γράφημα 6 που ακολουθεί, διαπιστώνεται ότι ο καθημερινός κύριος όγκος απαιτήσεων αεροπορικής ισχύος ήταν πλέον οι τακτικές αερομεταφορές, ο εναέριος εφοδιασμός, οι ειδικές επιχειρήσεις, το ISR, το CAS και επιχειρήσεις στενά συνδεδεμένες με την υποστήριξη των χερσαίων δυνάμεων.

Μέχρι τότε, το επιχειρησιακό δόγμα της USAF και η εξέλιξη των στελεχών στην ηγεσία, ήταν βασισμένα σε αξιωματικούς χειριστές προερχόμενους από τα μαχητικά αεροσκάφη (fighter-centric airpower strategy). Η σταδιοδρομία ενός ιπτάμενου αξιωματικού σε μη μαχητικά αεροσκάφη (πχ βομβαρδιστικά, τάνκερ ή μεταφορικά) δεν αποτελούσε ιδανική επιλογή εξέλιξης, διότι κατά κανόνα δεν οδηγούσε υποχρεωτικά σε προαγωγές σε καίριες θέσεις στην ιεραρχία. Η σημαντική εμπλοκή και συνεισφορά χειριστών μεταφορικών αεροσκαφών, ιπταμένων τάνκερ και αεροσκαφών ISR στην διεξαγωγή του πολέμου, άρχισε να ανατρέπει αυτές τις παραδοσιακές νοοτροπίες και να οδηγεί σε μια νέα οργανική κουλτούρα (Smith 2014, 84). Αν και οι συνέπειες αυτής της μεταστροφής δεν είναι ακόμα χειροπιαστές, η εμπλοκή αρκετών γενεών αξιωματικών της USAF στον πόλεμο στο Αφγανιστάν, η μακρά διάρκεια του

πολέμου και η ανάδειξη των αποστολών, που παραδοσιακά θεωρούνταν δευτερεύουσες, σε πρωτεύουσες, εκτιμάται ότι θα επιφέρει στο μέλλον ζυμώσεις στην οργανική κουλτούρα της USAF και κατ' επέκταση στο airpower.

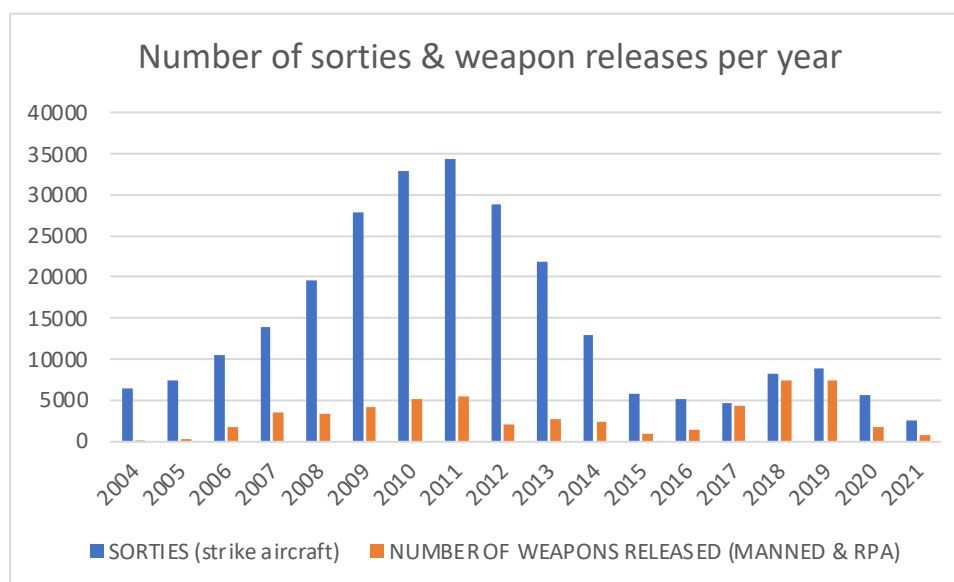
3.2.2 Η επίδραση του COIN στην άμεση αεροπορική ισχύ.

Κατά τα τέλη του 2006 οι επιθέσεις των Taliban είχαν αυξηθεί κατά 200%, σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο, ενώ από την ώρα που τέθηκε σε ισχύ η συμφωνία του Πακιστάν με τις φυλές των περιοχών FATA, οι επιθέσεις αυξήθηκαν κατά 300%, συμπεριλαμβανομένων επιθέσεων με φορητά όπλα, βομβιστικές ενέργειες και επιθέσεις αυτοκτονίας (Gates 2014, 199). Επομένως μεταβλήθηκε αποφασιστικά η φύση του πολέμου και ο τρόπος διεξαγωγής των επιχειρήσεων μεταμορφώθηκε σε COIN.

Το δόγμα καταστολής εξέγερσης απαιτούσε 20 στελέχη αστυνομικών ή στρατιωτικών δυνάμεων ασφαλείας, ανά 1000 κατοίκους. Επομένως στο Αφγανιστάν με πληθυσμό 24 εκατομμύρια θα χρειαζόνταν περίπου 480.000 στρατιώτες και αστυνομικοί (McChrystal 2013, 345). Η δέσμευση δυνάμεων των ΗΠΑ στο Ιράκ, η απροθυμία των νατοϊκών συμμάχων να συμμετέχουν το ίδιο ενεργά με τους Αμερικανούς στις μάχες αποστολές και οι βραδείς ρυθμοί σχηματισμού των αφγανικών δυνάμεων ασφαλείας δεν επέτρεψαν ποτέ στρατιωτική παρουσία αυτού του μεγέθους στο Αφγανιστάν. Κατά συνέπεια, οι επίγειες μάχες μονάδες συνήθως δεν διέθεταν τον κατάλληλο αριθμό στρατιωτών και την απαιτούμενη υποστήριξη από πυρά πυροβολικού και τεθωρακισμένα, για να αντισταθούν αποτελεσματικά σε ευρείας κλίμακας αντιπαραθέσεις ή σε μάχες εκ του σύνεγγυς (Petraeus & O' Hanlon 2016; Michaels 2013). Προκειμένου να εξισορροπηθεί η ανεπάρκεια στην ισχύ πυρός, ήταν μόνιμη τακτική των επίγειων δυνάμεων η κλήση υποστήριξης από εναέρια μέσα.

Συμπερασματικά, η μεταστροφή των επιχειρήσεων σε COIN, η δέσμευση στρατιωτικών και οικονομικών πόρων στον πόλεμο του Ιράκ και ως εκ τούτου η χαμηλή στελέχωση, σε σχέση με την αντιμετωπιζόμενη κατάσταση και η ελλιπής ισχύς πυρός των χερσαίων στρατευμάτων στο Αφγανιστάν, επέφεραν την σταδιακή αύξηση στην ζήτηση για εφαρμογή άμεσης αεροπορικής ισχύος από το 2006 και μετά. Αυτή η αυξητική τάση επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία των airpower summaries της USAF, ως το κάτωθι γράφημα 6. Διαπιστώνεται διπλασιασμός των εξόδων μαχητικών αεροσκαφών το 2007, σε σχέση με το 2004 και σταθερή ανοδική τάση έκτοτε. Επίσης

παρατηρείται αισθητή μείωση στις αφέσεις όπλων από το 2011 και μετά, λόγω των περιορισμών στους ROE της διοίκησης Obama, όπως αναλύθηκε και στο κεφάλαιο 2. Με την άρση των περιορισμών στους βομβαρδισμούς από την διοίκηση Trump την τριετία 2017-2019 και την αποδέσμευση ανανεωμένων ROE, οι αφέσεις βομβών επανήλθαν στα προηγούμενα επίπεδα και τελικά τα ξεπέρασαν.

Γράφημα 6: Συνολικός αριθμός εξόδων μαχητικών αεροσκαφών και αριθμός βομβών που αφέθηκαν στο Αφγανιστάν, ανά έτος (2004-2021) [Πηγή: US Air Forces Central/ Airpower Summaries].

3.2.3 Η επίδραση του airpower στο COIN: Οι απώλειες αμάχων.

Το 2009 τρομοκρατικές επιθέσεις από τους Taliban προκάλεσαν 6,796 απώλειες αμάχων, ενώ οι επιχειρήσεις της ISAF μόνο 657, εκ των οποίων 78 λόγω αεροπορικών επιχειρήσεων. Από το 2007 μέχρι το 2009 αφέθηκαν 14,500 βόμβες στο Αφγανιστάν, με πολύ λίγες απώλειες αμάχων, γεγονός που υποδηλώνει την συνεχή προσπάθεια των συμμάχων να μετριάσουν τις απώλειες αμάχων, αλλά και τις τεχνολογικές τους δυνατότητες (Schwartz 2011, 131).

Όπως προαναφέρθηκε η αεροπορική, ισχύς ερχόταν να καλύψει, μεταξύ άλλων, το κενό που δημιουργούσε η ελλιπής δύναμη πυρός και η υποστελέχωση των χερσαίων δυνάμεων. Η συνεχής διαθεσιμότητα πυρών του airpower δημιουργούσε ένα αίσθημα ασφάλειας στους στρατιώτες στο έδαφος, οι οποίοι υπολείπονταν συνήθως αριθμητικά και ήταν απρόθυμοι να αναλάβουν επιπλέον ρίσκα, ιδιαίτερα μετά την έκρηξη των

περιστατικών ασφαλείας το 2006 και 2007 (βλέπε γράφημα 4). Κατά συνέπεια η αεροπορική ισχύς κλήθηκε σε πολλές περιπτώσεις σε διάσωση επίγειων δυνάμεων καθηλωμένων στη μάχη. Το επείγον αυτών των περιπτώσεων, η δράση χωρίς πρότερο σχεδιασμό και ο υπερβάλλον ζήλος να διασωθούν οι φίλιες δυνάμεις προκαλούσαν πλήγματα στον τοπικό πληθυσμό.

Από το 2005 μέχρι το 2007 αυξήθηκαν οι απώλειες αμάχων με 116 πολίτες να χάνονται σε 13 αεροπορικές προσβολές το 2006 και 321 το 2007. Το 2008 ο αριθμός των απωλειών αμάχων μειώθηκε, λόγω της αλλαγής στους ROE και την αποφυγή χρήσης αεροπορικής ισχύος στην περίπτωση που απειλούνταν άμαχοι (Garlasco & Shaikh 2008, 13). Τα νούμερα καταγράφονται, παρά τις προσπάθειες των δυτικών να αποφύγουν τις απώλειες αμάχων και παρά την χρήση πυρομαχικών καθοδηγούμενων με GPS, τύπου JDAMs, τα οποία, ανεξαρτήτως καιρικών συνθηκών, ημέρας ή νύχτας, έχουν απόκλιση από το στόχο τους της τάξης των 10ft με 15ft (Wills 2006, 9-10).

Η εικόνα αμερικανικών βομβαρδιστικών, σε ύψη δεκάδων χιλιάδων ποδιών να πλήττουν με ακρίβεια στόχους στο έδαφος, στο ξεκίνημα του πολέμου το 2001, είχε διαμορφώσει σε μεγάλο βαθμό την εντύπωση των Αφγανών για την αεροπορική ισχύ των ΗΠΑ. Αυτή η ικανότητα της αμερικανικής πολεμικής μηχανής να εντοπίζει και να πλήττει με πολύ μεγάλη ακρίβεια στόχους, έκανε ακόμα πιο δύσκολο για τους Αφγανούς να συνειδητοποιήσουν πώς ήταν δυνατόν να σκοτώνονται κατά λάθος άμαχοι. Σε πολλές περιπτώσεις αυτό ξύπναγε αναμνήσεις σοβιετικών τακτικών τύπου “carpet bombing”, οι οποίες εξολόθρευαν Mujahideen, αλλά και αθώους πολίτες. Ο πρόεδρος Karzai διαμαρτυρόταν έντονα για τις απώλειες αμάχων, αλλά με τον καιρό η διεθνής κοινότητα άρχισε να αντιμετωπίζει αυτές τις διαμαρτυρίες σαν μια πολιτική ρητορική, προορισμένη για εσωτερική κατανάλωση (McChrystal 2013, 311; Petraeus & O’ Hanlon 2016; Michaels 2013).

Δεδομένου του εθίμου του badal του κώδικα ηθικής Pashtunwali, ο οποίος αντιπροσωπεύει το 42% του πληθυσμού του Αφγανιστάν και μέρος του πληθυσμού των περιοχών FATA, η απώλεια ή ο τραυματισμός κάποιου μέλους της οικογένειας ή της φυλής, προϋποθέτει εκδίκηση ή τουλάχιστον τον κατευνασμό της οικογένειας με χρήματα (Lindholm 1982, 77). Κατά συνέπεια στην κοινωνία των Pashtun οι απώλειες αμάχων δημιουργούσαν τριπλή αντίδραση. Πέραν από την ηθική διάσταση που έχει να κάνει με την απώλεια ζωής, ενεργοποιούνται τα φυλετικά έθιμα της nang (τιμή) και της jihad, που προκαλούν λαϊκή εξέγερση και τελικά αχρηστεύουν τις προσπάθειες των δυτικών να κερδίσουν τους τοπικούς πληθυσμούς. Σε ακραίες περιπτώσεις, οι

θιγόμενοι κατατάσσονταν στο κίνημα των Taliban, προκειμένου να μπορούν να ασκήσουν το ιερό δικαίωμα του badal. Με την ύπαρξη μιας τέτοιας κοινωνικής δομής, γίνεται αντιληπτό ότι ακόμα και η απώλεια ενός αμάχου δεν είναι αποδεκτή από τους ντόπιους και πυροδοτεί αντιδράσεις.

Ενδεικτικά αναφέρεται το παράδειγμα ενός ηλικιωμένου Αφγανού, ο οποίος πήγε σε αμερικανικό στρατόπεδο στην Kandahar για να διαμαρτυρηθεί για την συμπεριφορά Αμερικανών στρατιωτών απέναντι στην οικογένεια του. Η διοίκηση της μονάδας αγνόησε τις διαμαρτυρίες του ηλικιωμένου, οπότε οι τρεις γιοί του, προσβεβλημένοι από τη συμπεριφορά των Αμερικανών κατατάχθηκαν στους Taliban για να εκδικηθούν (Gates 2014, 218-19). Αντίστοιχα, ο Στρατηγός McChrystal περιγράφει γλαφυρά περίπτωση ξεσηκωμού πλήθους στην Kabul, με συνθήματα “*Death to America...Death to the government...*”, λόγω απωλειών αμάχων, που προκάλεσε αεροπορική προσβολή (2013, 289).

Συμπερασματικά, το θέμα των παράπλευρων απωλειών αμάχων έδρασε ανασταλτικά στην προσπάθεια των Αμερικανών να κερδίσουν τις «καρδιές και τα μυαλά» των Αφγανών και να καλλιεργήσουν μια σχέση εμπιστοσύνης μαζί τους. Παρά τη χρήση πυρομαχικών ακριβείας, τις πληρωμές στους συγγενείς των θυμάτων, την ανέγερση σχολείων και νοσοκομείων, οι απώλειες αμάχων δεν γίνονταν εύκολα αποδεκτές από τους τοπικούς πληθυσμούς, γεγονός που αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό στην αφγανική κουλτούρα (Barry 2017, 142; Cortright 2011, 24; Gates 2014, 218; Gilbert 2015; McChrystal 2013, 310-11).

3.3 Η επιχείρηση iron tempest (2017-2018)

Η επιχείρηση iron tempest αποτελεί την μοναδική επιχείρηση, καθόλη την διάρκεια του πολέμου, η οποία σχεδιάστηκε εκτελέστηκε και βασίστηκε σχεδόν αποκλειστικά στο airpower. Αποτελούσε ένα μίγμα στρατηγικών denial και punishment, με τα «τιμωρητικά» στοιχεία να κυριαρχούν και στοχοποιούσε οικονομικές δομές (Pape 1996, 63), ώστε να εξαναγκάσει τους Taliban σε διαπραγματεύσεις, με τις ΗΠΑ σε θέση ισχύος. Σκοπός της ήταν η οικονομική αποδυνάμωση του καθεστώτος των Taliban, μέσω της καταστροφής πόρων που προέρχονταν από το όπιο. Η πληροφορία για την ύπαρξη 400-500 εργαστηρίων επεξεργασίας οπίου, τα οποία απέδιδαν στο καθεστώς των Taliban 200 εκατομμύρια

δολάρια τον χρόνο (US DoD LIG 2018c, 24), έδωσε το έναυσμα για την έναρξη της επιχείρησης το Νοέμβριο του 2017, με συμμετοχή αεροπορικών δυνάμεων των ΗΠΑ και του Αφγανιστάν και δυνάμεων SOF των ΗΠΑ²³.

Από την απαρχή της επιχείρησης, μέχρι το δεύτερο μισό του 2018, οι αεροπορικές επιδρομές των ΗΠΑ και της αεροπορίας του Αφγανιστάν προξένησαν οικονομικές ζημιές της τάξεως των 64 εκατομμυρίων δολαρίων. Υποκλοπές σε επικοινωνίες των Taliban, δεικνύουν ότι κατά το πρώτο εξάμηνο του 2018 στην επαρχία Helmand διακόπηκαν τελείως οι εργασίες συγκομιδής και παραγωγής ναρκωτικών και για αυτό το λόγο το καθεστώς επέβαλε φορολογία στους πολίτες, για να ισοσταθμίσει τις οικονομικές απώλειες, προκαλώντας λαϊκές αναταραχές (US DoD LIG 2018a, 23-24; US DoD LIG 2018b, 19-20).

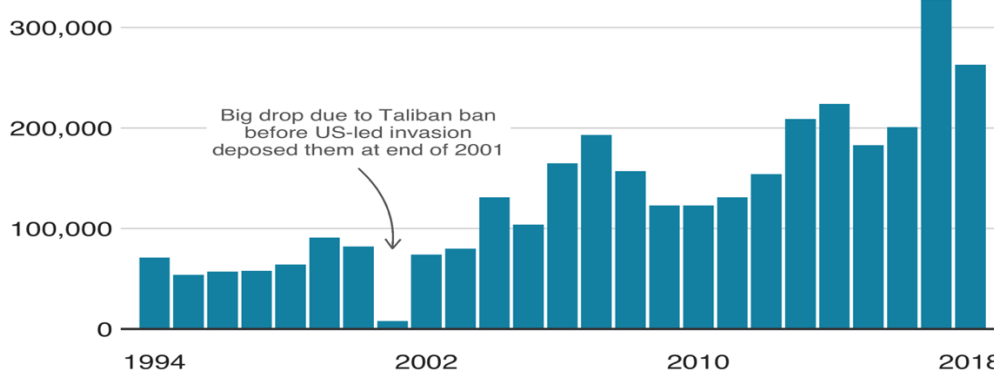
Από την έναρξη της επιχείρησης μέχρι το τέλος του 2018 εκτελέστηκαν συνολικά 140 αεροπορικές επιδρομές. Από εκεί και πέρα οι επιθέσεις άρχισαν να αραιώνουν μέχρι που σταμάτησαν το 2019²⁴, δεδομένου ότι οι Taliban άρχισαν να βελτιώνουν τις τακτικές τους, τις μεθόδους απόκρυψης και παραπλάνησης του εξοπλισμού τους, αλλά και να αναπτύσσουν ικανότητες γρήγορης αποκατάστασης των ζημιών, με αποτέλεσμα να μειώνεται η αποτελεσματικότητα των πληγμάτων και να γίνονται πιο δυσεύρετοι οι στόχοι για τις αεροπορικές δυνάμεις. Σύμφωνα με αναφορές των UN, το 2018 υπήρχαν 263,000 εκτάρια καλλιέργειας οπίου στο Αφγανιστάν, τα οποία αν και είχαν μειωθεί κατά 20% σε σχέση με τα αντίστοιχα του 2017, εν τούτοις, όπως φαίνεται και στο γράφημα 7, η παραγωγή παρέμεινε γενικά σε υψηλά επίπεδα. Η μείωση στην παραγωγή οπίου αποδόθηκε σε περιβαλλοντικούς παράγοντες και συγκεκριμένα στην ξηρασία και σε μείωση στην παγκόσμια ζήτηση και όχι στις στρατιωτικές δράσεις των ΗΠΑ (US DoD LIG 2018c, 24; Rowlatt 2019).

²³ Στους στόχους περιλαμβάνονταν υποδομές και εγκαταστάσεις καλλιέργειας, παραγωγής, επεξεργασίας και διακίνησης ναρκωτικών, κρησφύγετα, αρχηγεία και χώροι αποθήκευσης οπλισμού των Taliban, στις επαρχίες Helmand, Farah, Faryab, Badakhshan, Zabul, Uruzgan και Kandahar. Ο Ταξίαρχος Lance Bunch της 9th AETF-A, η οποία παρείχε και τον κύριο όγκο δυνάμεων για την επιχείρηση, δήλωσε σε συνέντευξη τύπου το 2018: *“the airstrikes and raids have targeted the Taliban’s largest revenue source: narcotics production...[.]...the airstrikes are not counternarcotics operations, but counter-threat operations aimed at the Taliban’s use of narcotics production to generate revenues to finance the insurgency”* (US DoD LIG 2018a, 23-24).

²⁴ Στο πλαίσιο της επιχείρησης εκτελέστηκαν συνολικά 200 έξοδοι από βομβαρδιστικά αεροσκάφη B-52, μαχητικά F-22 και A/F-18 και Αφγανικών A-29, τα οποία υποστηρίχτηκαν από αεροσκάφη εναέριου ανεφοδιασμού και εναέριες επιτήρησης και προειδοποίησης τύπου JSTARS (Wellman 2019).

How Afghan opium poppy farming has grown

Cultivation in Afghanistan in hectares (1994-2018)

Γράφημα 7: Η εξέλιξη των εκτάσεων (σε εκτάρια) της καλλιέργειας οπίου στο Αφγανιστάν 1994-2018 (πηγή: UNODC/ Afghan government opium surveys)

Η επιχείρηση δεν πέτυχε το σκοπό της, απεναντίας δίχασε τους Αμερικανούς αναλυτές και ανέδειξε βασικά ελλείματα στην αμερικανική πλευρά (τόσο σε πολιτικό, όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο), ως προς την αντίληψη της έννοιας και των δυνατοτήτων του *airpower*. Οι *decision makers* δέσμευσαν πολύ ακριβούς πόρους, εν προκειμένω σύγχρονα αεροσκάφη, με υψηλό κόστος χρήσης ανά ώρα πτήσεως²⁵, για να πλήξουν στόχους υποπολλαπλάσιου κόστους, οι οποίοι επιδιορθώνονταν φθηνά και γρήγορα. Επίσης, επικρίθηκε έντονα η ηγεσία της USAF²⁶ για χρήση τελευταίας γενιάς μαχητικών αεροσκαφών τύπου F-22, ειδικά σχεδιασμένων για αεροπορική υπεροχή, σε ρόλους που δεν αξιοποιούσαν πλήρως τις δυνατότητες τους (Wellman 2019).

3.4 Αξιολόγηση της αεροπορικής ισχύος των ΗΠΑ

Η παραπάνω ανάλυση επιβεβαιώνει - αυτό που πολλοί αναλυτές και ακαδημαϊκοί έχουν επισημάνει κατά καιρούς- ότι όσο η αεροπορική ισχύς συνδυάστηκε με χερσαίες δυνάμεις SOF για κατάδειξη στόχων το αποτέλεσμα ήταν το επιθυμητό. Στις περιπτώσεις που η αεροπορική ισχύς έδρασε αυτόνομα, κατέστη αντιπαραγωγική. Με

²⁵ Το κόστος χρήσης κυμαίνεται στα 9,978\$ ανά ώρα πτήσης για τα αεροσκάφη A/F-18 και σε 35,294\$ για τα αεροσκάφη F-22 (Wellman 2019).

²⁶ Χαρακτηριστική ήταν η δήλωση της τότε Secretary of the Air Force Heather Wilson, τον Φεβρουάριο του 2018: “*We should not be using an F-22 to destroy a narcotics factory in Afghanistan. The F-22 is the most advanced stealth fighter in the world. Each aircraft costs \$140m dollars and it costs at least \$35,000 an hour to fly.*” (Rowlatt 2019).

άλλα λόγια η αεροπορική ισχύς δεν είναι ικανή από μόνη της να κερδίσει έναν πόλεμο, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, αλλά πρέπει κατά κανόνα να συνοδεύεται από μια αξιόπιστη χερσαία και ναυτική (όπου απαιτείται) στρατηγική (Κολιόπουλος 2005, 49) και να συνδυάζεται με χερσαίες επιχειρήσεις (Farquhar 2017, 57; Pape 1996, 150, 173).

Η εφαρμογή έμμεσης αεροπορικής ισχύος ήταν επιτυχημένη καθόλη την διάρκεια του πολέμου του 2001-2021, αφού παρείχε αερομεταφορές και ανεφοδιασμό στις χερσαίες δυνάμεις και σημαντικές πληροφορίες για τις θέσεις του εχθρού μέσω των αποστολών ISR. Επίσης, τα ιπτάμενα τάνκερ συνέβαλλαν στην αδιάκοπη παρουσία μαχητικών αεροσκαφών στο θέατρο επιχειρήσεων και στην παροχή CAS, εξισορροπώντας τις μεγάλες αποστάσεις του θεάτρου από τις αεροπορικές βάσεις, που κανονικά θα είχε σαν αποτέλεσμα την διαλειμματική παρουσία αεροπορικής ισχύος, λόγω των απαιτούμενων ανεφοδιασμών σε καύσιμο. Σε αρκετές περιπτώσεις υπήρξε θετική απήχηση και στον τοπικό πληθυσμό με αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας και μεταφοράς ασθενών. Συνέπεια της συμβολής της έμμεσης αεροπορικής ισχύος στις επιχειρήσεις, ήταν ο καθημερινός όγκος αεροπορικών απαιτήσεων να γίνουν οι τακτικές αερομεταφορές, ο εναέριος εφοδιασμός, οι αποστολές ISR και επιχειρήσεις στενά συνδεδεμένες με τις χερσαίες δυνάμεις. Οι αποστολές που η ηγεσία της USAF και συνήθως όλες οι αεροπορικές ηγεσίες θεωρούσε δευτερεύουσες, έγιναν πρωτεύουσες και σημαντικές, γεγονός το οποίο αρχίζει να σηματοδοτεί αλλαγές στην οργανική κουλτούρα της USAF και στις παραδοσιακές αντιλήψεις της.

Η εφαρμογή άμεσης αεροπορικής ισχύος ήταν μερικώς επιτυχής. Στα πρώτα χρόνια του πολέμου, όσο ήταν απαραίτητη η καταστροφή στρατοπέδων, εγκαταστάσεων και σημαντικών δομών ανεφοδιασμού και logistics της Al-Qaeda, με άλλα λόγια όσο οι αποστολές κατατάσσονταν στα υφιστάμενα δόγματα, στρατηγικές και δυνατότητες της USAF, η αεροπορική ισχύς ήταν επιτυχής. Η ακρίβεια των αμερικανικών αεροπορικών όπλων προκάλεσε μεγάλες απώλειες στους Taliban, όσο αυτοί μάχονταν με συμβατικό τρόπο, διότι όσο η στρατιωτική στρατηγική τους, παρέμενε συμβατικού χαρακτήρα, ήταν και τρωτή στα πυρά των αεροσκαφών και στην αεροπορική ισχύ. Όσο η σύγκρουση αφορούσε σε συμμετρικές και οικείες αποστολές, ήτοι αεροπορική υπεροχή και φθορά εχθρικών δυνάμεων και υποδομών, η εφαρμογή της αεροπορικής ισχύος ήταν κατάλληλη, επαρκής και επιτυχής (Smith 2014, 83-85).

Από τη στιγμή που η σύρραξη έγινε ασύμμετρη και απαιτήθηκαν επιχειρήσεις καταστολής εξέγερσης, η συμμετρική στρατηγική αεροπορική ισχύος (φθορά και καταστροφή εχθρικών υποδομών, εχθρικών ενόπλων δυνάμεων και αεροπορική

υπεροχή), σταμάτησε να αποτελεί ένα επιτυχές μέτρο καταστολής. Οι ρευστές συνθήκες που χαρακτηρίζουν το COIN και η έλλειψη εκ των προτέρων γνωστών στόχων, δημιούργησαν στην αεροπορική ισχύ ένα έλλειμμα στρατηγικής, αφού στις περισσότερες περιπτώσεις φαινόταν να αναπτύσσεται επί τόπου μια ad hoc στρατηγική, η οποία προσπαθούσε να καλύψει τις όποιες ανάγκες των χερσαίων δυνάμεων (Smith 2014, 83-88). Προκειμένου να αντισταθμιστούν οι ελλείψεις σε επίγεια στρατεύματα και σε ισχύ πυρός, έγινε συχνά αλόγιστη χρήση άμεσης αεροπορικής ισχύος, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι απώλειες αμάχων, να κλονίζονται οι σχέσεις με τους τοπικούς πληθυσμούς και να τροφοδοτείται το κίνημα των Taliban με νέους μαχητές, οι οποίοι ήθελαν να εκδικηθούν την απώλεια αγαπημένων προσώπων, λόγω του badal. Οι αποστολές CAS, αν και επιτυχημένες στο τακτικό επίπεδο, σε αρκετές περιπτώσεις αποδείχθηκαν αντιπαραγωγικές σε στρατηγικό επίπεδο, με την έννοια ότι παρά τα επιτυχή αποτελέσματα στο πεδίο, οι απώλειες αμάχων έπληξαν την εμπιστοσύνη των τοπικών πληθυσμών προς τις δυτικές δυνάμεις και τροφοδότησαν σε αρκετές περιπτώσεις το insurgency.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, διαπιστώνεται ότι η χρήση άμεσης αεροπορικής ισχύος ήταν επιτυχημένη κατά την συμβατική σύγκρουση και αναμφισβήτητα συνέβαλλε στην ανατροπή των Taliban από την εξουσία, αλλά από την στιγμή που η σύγκρουση μετατράπηκε σε αντιμετώπιση και καταστολή εξέγερσης, η άμεση αεροπορική ισχύς αποδείχθηκε ανεπαρκές μέτρο καταστολής και μάλιστα οδήγησε σε πλήγματα σε στρατηγικό επίπεδο στην προσπάθεια COIN. Απεναντίας η εφαρμογή έμμεσης αεροπορικής ισχύος ήταν επιτυχημένη σε όλη την διάρκεια του πολέμου.

Η ανάλυση της επιχείρησης iron tempest αποκάλυψε κενά, τόσο σε πολιτικό, όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο, σε ότι έχει να κάνει με την αντίληψη της έννοιας και των δυνατοτήτων του airpower, από την πλευρά των αναλυτών και των σχεδιαστών. Αυτό, σε συνδυασμό με παράγοντες όπως η μη ορθολογική χρήση αεροπορικών μέσων (πχ χρήση αεροσκαφών ή ελικοπτέρων σε ρόλους διαφορετικούς από αυτούς για τους οποίους έχουν σχεδιαστεί κλπ), ο λανθασμένος σχεδιασμός, η μη ορθή αξιοποίηση δυνατοτήτων αεροπορικής ισχύος (πχ του ISR), αύξησαν το κόστος των αεροπορικών επιχειρήσεων και μείωσαν την αποτελεσματικότητά τους.

Συμπεράσματα

Η αμερικανική εισβολή στο Αφγανιστάν το 2001 έγινε ως αντίποινα στα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, στο πλαίσιο μιας εθνικιστικής και λαϊκίστικης ρητορικής, η οποία διαμόρφωσε την υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ. Η αεροπορική ισχύς - τόσο η άμεση όσο και η έμμεση- έπαιξε σημαντικότατο ρόλο σε αυτήν την φάση της σύγκρουσης και συνέβαλε ουσιαστικά στην εξάλειψη του δικτύου της Al Qaeda και στην απομάκρυνση των Taliban. Μετά την ανατροπή του καθεστώτος των Taliban η προσέγγιση των ΗΠΑ υιοθέτησε ιδεαλιστικές διαστάσεις, σχετικά με την ανοικοδόμηση του έθνους και την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας στο Αφγανιστάν. Κρίνοντας εκ του αποτελέσματος και από την γρήγορη κατάρρευση του καθεστώτος Ghani το 2021, φαίνεται ότι η υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ αποδείχτηκε αναποτελεσματική και απέτυχε να ανοικοδομήσει πολιτικά το έθνος και να δημιουργήσει αξιόμαχες δυνάμεις ασφαλείας, οι οποίες θα εξασφάλιζαν την εσωτερική σταθερότητα. Αν και σωστή στη σύλληψη της, η εφαρμογή της στην πράξη αποδείχτηκε κατώτερη των περιστάσεων.

Το Αφγανιστάν ήταν ανέκαθεν ένας χώρος σύγκρουσης μεταξύ του κράτους και της κοινωνίας, η οποία ανέδειξε την κοινωνία ως πιο ανθεκτική μορφή διακυβέρνησης από το κράτος. Το ανάγλυφο του εδάφους, οι απόκρημνοι ορεινοί όγκοι και οι απομονωμένες κοιλάδες, δημιουργούν ένα γεωπολιτικό περιβάλλον ιδανικό για εξεγέρσεις τύπου insurgency. Σε αυτό το περιβάλλον, η αεροπορική ισχύς των ΗΠΑ διαμορφώθηκε περισσότερο από τις επικρατούσες συνθήκες, παρά από μια συνεκτική και ορθά σχεδιασμένη στρατηγική. Σε αναλογία με την υψηλή στρατηγική, φαίνεται ότι και το airpower strategy αντιμετώπισε κενά ανάμεσα στην σύλληψη και στην υλοποίηση.

Στον ανταρτοπόλεμο το κέντρο βάρους είναι ο τοπικός πληθυσμός, για αυτό και όλοι οι αντιμαχόμενοι προσπαθούν να κερδίσουν «τις καρδιές και τα μυαλά» των ντόπιων. Ο τοπικός πληθυσμός μπορεί να κρύψει τους αντάρτες ή να δώσει πληροφορίες για αυτούς στις κυβερνητικές δυνάμεις. Ειδικά στο Αφγανιστάν και στις FATA, όπου επικρατούν συγκεκριμένες πολιτισμικές αντιλήψεις και φυλαρχικές ταυτότητες, οι απώλειες αμάχων από την αλόγιστη χρήση πυρών της αεροπορικής ισχύος μπορεί να πλήξει ανεπανόρθωτα την σχέση εμπιστοσύνης με τους τοπικούς πληθυσμούς, ακόμα και να τροφοδοτήσει με μαχητές την εξέγερση, οι οποίοι έχουν κίνητρο το badal-την επιθυμία και το χρέος για εκδίκηση- και όχι ιδεολογικούς λόγους.

Η εξέγερση στο Αφγανιστάν και ο ένοπλος αγώνας έναντι των δυτικών στις περιοχές FATA του Πακιστάν συνδέονται άμεσα. Η εξέγερση (insurgency) στο Αφγανιστάν είναι η αιτία του ένοπλου ακτιβισμού (militancy) στις FATA και το militancy στις FATA υποστηρίζει το insurgency στο Αφγανιστάν. Οι αντάρτες χαίρουν αποδοχής από τους τοπικούς πληθυσμούς και στις δύο περιοχές: Στο Αφγανιστάν λόγω της κακής διακυβέρνησης και της δυσaráσκειας απέναντι στην παρουσία ξένων δυνάμεων, ενώ στις FATA λόγω της κοινής κουλτούρας και συγγένειας των φυλών. Επομένως, ορθώς οι Αμερικανοί αναλυτές αντιμετώπισαν το Αφγανιστάν και το Πακιστάν σαν ένα κοινό θέατρο επιχειρήσεων και ορθώς η διπλωματική προσπάθεια των ΗΠΑ επικεντρώθηκε στην κυβέρνηση του Πακιστάν, προκειμένου να ελέγξει την διείσδυση ανταρτών από τα σύνορα του, χωρίς όμως αποτέλεσμα, λόγω των πολιτικών επιδιώξεων του Πακιστάν.

Η χρήση άμεσης αεροπορικής ισχύος στον πόλεμο ήταν μερικώς επιτυχής. Στα πρώτα χρόνια του πολέμου, όσο ήταν απαραίτητη η καταστροφή στρατοπέδων, εγκαταστάσεων και σημαντικών δομών ανεφοδιασμού και logistics της Al-Qaeda, με άλλα λόγια, όσο οι αποστολές κατατάσσονταν στα υπάρχοντα δόγματα και δυνατότητες της USAF, η αεροπορική ισχύς ήταν επιτυχής. Παράλληλα, αυτήν την χρονική περίοδο ο τρόπος πολέμου των Taliban είχε να κάνει με συμβατικές τακτικές και με κατάληψη και υπεράσπιση εδάφους. Έτσι, όσο η στρατιωτική στρατηγική των Taliban ήταν συμβατικού χαρακτήρα, ήταν και τρωτή στην αεροπορική ισχύ.

Από το 2006 και μετά, η αεροπορική ισχύς ενεπλάκη σε επιχειρήσεις καταστολής εξέγερσης. Η χρήση άμεσης αεροπορικής ισχύος μπορεί να εξασφαλίσει σημαντική ισχύ πυρός και να προκαλέσει μεγάλες ζημιές στον εχθρό. Ωστόσο η αλόγιστη χρήση της μπορεί να αποδειχθεί αντιπαραγωγική, να προκαλέσει απώλειες αμάχων, να προκαλέσει σημαντικό πολιτικό κόστος και να εργαλειοποιηθεί στα χέρια της επαναστατικής προπαγάνδας. Είναι γεγονός ότι στον υπό εξέταση πόλεμο, αφενός έγινε αλόγιστη χρήση αεροπορικής ισχύος στο COIN, αφετέρου συναντάμε όλες τις αρνητικές εκφάνσεις της αλόγιστης αυτής χρήσης.

Από τη στιγμή που η σύρραξη έγινε ασύμμετρη και απαιτήθηκαν επιχειρήσεις καταστολής εξέγερσης, συνέβησαν δύο γεγονότα. Πρώτον, η συμμετρική στρατηγική αεροπορική ισχύος (φθορά και καταστροφή εχθρικών υποδομών, εχθρικών ενόπλων δυνάμεων και αεροπορική υπεροχή), αποδείχθηκε ανεπαρκές μέτρο καταστολής. Δεύτερον, οι ελλείψεις σε επίγεια στρατεύματα και σε ισχύ πυρός, προκαλούσαν αλόγιστη χρήση άμεσης αεροπορικής ισχύος, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι

απώλειες αμάχων, να κλονίζονται οι σχέσεις με τους τοπικούς πληθυσμούς και να τροφοδοτείται το κίνημα των Taliban με νέους μαχητές, λόγω του εθίμου του badal. Η υπέρμετρη χρήση πυρών στις αποστολές CAS, σε αρκετές περιπτώσεις αποδείχθηκε αντιπαραγωγική σε στρατηγικό επίπεδο, διότι παρά τα επιτυχή τακτικά αποτελέσματα στο πεδίο της μάχης, οι απώλειες αμάχων έπληξαν την εμπιστοσύνη των τοπικών πληθυσμών προς τις δυτικές δυνάμεις και τροφοδότησαν σε αρκετές περιπτώσεις το insurgency. Κατά συνέπεια, με την μεταστροφή των επιχειρήσεων σε COIN, η άμεση αεροπορική ισχύς απέτυχε να κάμψει τη θέληση του εχθρού για αντίσταση και απέτυχε να φέρει το καθεστώς των Taliban στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για τερματισμό της σύγκρουσης, όπως επιδίωκε η πολιτική ηγεσία των ΗΠΑ.

Στις επιχειρήσεις καταστολής εξέγερσης η χρήση έμμεσης αεροπορικής ισχύος για αερομεταφορές, αναγνώριση και ανεφοδιασμό, μπορεί να αποτελέσει πολλαπλασιαστή ισχύος για τις επίγειες δυνάμεις και να βελτιστοποιήσει τη χρήση των τακτικών στρατιωτικών δυνάμεων εναντίον των ανταρτών. Διαπιστώθηκε ότι στον πόλεμο στο Αφγανιστάν, από τη στιγμή που οι επιχειρήσεις έγιναν COIN, οι άμεσες εφαρμογές αεροπορικής ισχύος και η από αέρος δύναμη πυρός έπεσαν σε δεύτερη ζήτηση. Η έμμεση αεροπορική ισχύς ήταν επιτυχημένη σε όλη την διάρκεια του πολέμου, αφού παρείχε αερομεταφορές και ανεφοδιασμό στις χερσαίες δυνάμεις, σημαντικές πληροφορίες για τις θέσεις του εχθρού και συνεχή παρουσία μαχητικών αεροσκαφών στο θέατρο επιχειρήσεων, χάρη στα ιπτάμενα τάνκερ. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την υψηλή ζήτηση για τέτοιες αποστολές από το 2006 και μετά.

Γενικά όταν η αεροπορική ισχύς δρα αυτόνομα, καθίσταται αναποτελεσματική, καθώς δεν επαρκεί από μόνη της για να κερδίσει έναν πόλεμο, αλλά πρέπει κατά κανόνα να συνοδεύεται από μια αξιόπιστη χερσαία και ναυτική (όπου απαιτείται) στρατηγική και να συνδυάζεται με χερσαίες επιχειρήσεις. Ειδικά για το insurgency, η αεροπορική ισχύς είναι ιδανική για COIN, όταν χρησιμοποιείται σε ελιγμό τύπου hammer-and-anvil, με σκοπό την περικύκλωση και συντριβή του εχθρού, με τις επίγειες δυνάμεις να είναι αρκετά ισχυρές, ώστε να αποτελέσουν τον άκμονα (anvil) και την αεροπορική ισχύ να αποτελεί την σφύρα (hammer).

Αυτό δεν εφαρμόστηκε στο Αφγανιστάν, καθότι οι ασθενείς αριθμητικά επίγειες δυνάμεις, σε σχέση με τα όσα καθορίζει το δόγμα COIN, οδήγησε πολλές φορές σε αλόγιστη χρήση άμεσης αεροπορικής ισχύος, η οποία επέφερε αντίθετα αποτελέσματα σε στρατηγικό επίπεδο. Η ορθολογική χρήση άμεσης αεροπορικής ισχύος, προϋποθέτει τον διαχωρισμό των ανταρτών από τους τοπικούς πληθυσμούς, με τη χρήση των

χερσαίων δυνάμεων και εμπλοκές στο έδαφος εκ του σύνεγγυς, το οποίο με τη σειρά του απαιτεί υποστήριξη από τους ντόπιους, γνώση της τοπικής ταυτότητας και κουλτούρας και αυξημένες αριθμητικά στρατιωτικές δυνάμεις.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Κολιόπουλος, Κων. (2005). Η εξέλιξη της εναέριας στρατηγικής. *Αεροπορική Επιθεώρηση*, τεύχος 75 (σ. 39-51). Δεκέλεια: Υπηρεσία Αεροπορικών Εκδόσεων.

Marshall, Tim (2021). *Η δύναμη της γεωγραφίας*. Μεταφρ. Δρ Σπ. Κατσούλας. Αθήνα: Εκδόσεις Διόπτρα.

Παπασωτηρίου, Χ. (2009). *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Παπασωτηρίου, Χ. (2011). *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Παπασωτηρίου, Χ. (2018). *Η Αμερικανική Πολιτική από τον Φράνκλιν Ρούζβελτ στον Ντόναλντ Τράμπ*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Ξενόγλωσση

Acemoglu, Daron (2021). *Why Nation-Building Failed in Afghanistan?* Project Syndicate.

<https://www.project-syndicate.org/commentary/afghanistan-top-down-state-building-failed-again-by-daron-acemoglu-2021-08> (τ.π. 28/07/22)

Andres, R. & Hukill, J. (2007). Anaconda: A flawed joint planning process. *Joint Force Quarterly (JFQ) issue 47, 4th quarter* (pp 135-140). Washington: National Defense University (NDU) Press.

Barry, Ben (2017). *Harsh Lessons: Iraq, Afghanistan, and the changing character of war*. New York: Routledge.

Bergen, Peter (2010, January 25). US intelligence briefing: Taliban increasingly effective. *CNN*.

<https://edition.cnn.com/2010/WORLD/asiapcf/01/25/afghanistan.taliban/index.html>

(τ.π.10/06/2022)

Biddle, Stephen D. (2004). *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*. Princeton NJ: Princeton University Press.

Biddle, Stephen D. (2007). Iraq, Afghanistan, and American Military Transformation. Στο James Wirtz, Eliot Cohen, and John Baylis (eds.), *Strategy in the Contemporary World, 2nd edition*, (pp 274-292). London and New York: Oxford University Press.

Chayes, Sarah (2007). *The Punishment of the Virtue: Inside Afghanistan after Taliban*. New York: Penguin Press.

Cordesman, Anthony H. (2006). *The Lessons of Afghanistan*. Washington D.C.: CSIS Press.

Cortright, David (2011). *Ending Obama's war. Responsible military withdrawal from Afghanistan*. New York: Routledge.

Corum, James S. (2001). Airpower Thought in Continental Europe between the Wars. Στο Phillip S. Meilinger (edited), *The Path of Heaven: The Evolution of Airpower Theory* (pp 151-182). Alabama: Air University Press.

Corum, James S. & Johnson, Wray R. (2003). *Airpower in Small War: Fighting Insurgents and Terrorists*. Kansas: University Press of Kansas.

Corum, James S. (2007). *Fighting the War on Terror. A Counterinsurgency Strategy*. Minnesota: Zenith Press.

Corum, James S. (2008). Getting Doctrine Right. On Airpower, Land power and Counterinsurgency. *Joint Forces Quarterly (JFQ)*, issue 49, 2nd quarter (pp 93-97). Washington: National Defense University (NDU) Press.

Ehlers, Robert (2019). The Air Force Grand Strategy, and National Security. Toward a better understanding of airpower's enduring utility. *The Air Force Journal of European, Middle Eastern, & African Affairs (JEMEAA)* (pp 6-22). Alabama: Air University Press.

https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/JEMEAA/Journals/Volume-01_Issue-1/JEMEAA_01_1_ehlers.pdf (τ.π. 14/07/22)

Farquhar, John T. (2017). Airpower and Irregular War. A battle of Ideas. *Air & Space Power Journal, Spring* (pp 51-60). Alabama: Air University Press.

Feffer, J. & Prados, J. (2019). *The AFPAK paradox*. Foreign Policy in Focus (FPFIF). https://fpif.org/the_afpak_paradox/ (τ.π. 16/07/2022)

Garlasco N. & Shaikh M. (2008). *Troops in Contact. Airstrikes and civilian Deaths in Afghanistan*. New York: Human Rights Watch. https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/afghanistan0908webwcover_0.pdf (τ.π. 20/05/2022)

Geibel, Adam (2002). Operation Anaconda, Shah-i-Khot Valley, Afghanistan, 2-10 March 2002. *Military Review (May-June)* (pp 72-76). <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/Army-Press-Online-Journal/documents/Geibel-v2.pdf> (τ.π. 29/05/2022)

Gates, Robert M. (2014). *Duty: Memoirs of a Secretary at War*. London: W. H. Allen.

Gerolymatos, Andre (2003). *Democracies and Small Wars*. England: Frank Cass & Co.

Gilbert, Emily (2015). The gift of war: Cash, counterinsurgency, and collateral damage. *Security Dialogue, Vol.46(5)* (pp 403-421). California: Sage publishing.

Grant, Rebecca (2002). The airpower of Anaconda. *Air Force Magazine Vol. 85, No 9 (Sep. 1)*. Alabama: Air University Press.

<https://www.airforcemag.com/article/0902anaconda/> (τ.π. 22/05/2022).

Grant Rebecca (2002). An air war like no other. *Air Force Magazine Vol. 85, No 11 (Nov. 1)* (pp 30-37). Alabama: Air University Press.

<https://www.airforcemag.com/PDF/MagazineArchive/Documents/2002/November%202002/1102airwar.pdf> (τ.π. 22/05/2022)

Grant, Rebecca (2005). The Echoes of Anaconda. *Air Force Magazine Vol. 88, No 4 (April 1)*. Alabama: Air University Press.

<https://www.airforcemag.com/article/0405anaconda/> (τ.π. 22/05/2022)

Hooker, R. D. (2013). “The Strange Voyage”: A Short Précis on Strategy. *The US Army War College Quarterly Parameters. Contemporary Strategy & Landpower, 42(4)/43(1) Winter-Spring* (pp 59-68). Carlisle, PA: US Army War College Press.

<https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3023&context=parameters> (τ.π. 16/07/22)

Johnson, Thomas H. (2007). On the Edge of the Big Muddy: The Taliban Resurgence in Afghanistan. *China and Eurasia Forum Quarterly, Vol. 5, No. 2* (pp 93-129).

Johnson, Wray R. (2001). *Vietnam and American Doctrine for Small Wars*. Bangkok: White Lotus Co. Ltd.

Joya, Omar (2018, March 28). Can Afghanistan Return to Its Pre-2014 Boom Time? The Afghan government will struggle to jump-start economic growth while political uncertainty is perhaps at its height. *The Diplomat*.

<https://thediplomat.com/2018/03/can-afghanistan-return-to-its-pre-2014-boom-time/> (τ.π. 29/05/2022)

Katzman, Kenneth (2008). *Afghanistan: Post-War Governance and U.S. Policy*. CRS Report for Congress, Order Code RL 30588 (2008).

- Khalizad, Zalmay (2006). *The Security of Southwest Asia*. Michigan: University of Michigan.
- Kiras, James D. (2016). Irregular warfare: Terrorism and Insurgency. Στο John Baylis, James J. Wirtz & Colin S. Gray (ed.) *Strategy in the contemporary World* (pp 185-207). Oxford: University Press.
- Lamb, Ch. (2015). *Farewell Kabul. From Afghanistan to a more Dangerous World*. London: William Collins.
- Lee, Jesse (2009). *A new Strategy for Afghanistan and Pakistan*. Washington: The White House.
<https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/03/27/a-new-strategy-afghanistan-and-pakistan> (τ.π. 04/06/2022)
- Liebl, Vern (2007). Pashtuns, Tribalism, Leadership, Islam and Taliban: A Short View. *Small Wars and Insurgencies Vol. 18. No. 3* (September).
- Lindholm, Charles (1982). *Generosity and Jealousy: The Swat Pukhtun of Northern Pakistan*. New York: Columbia University Press.
- MacKenzie, Jean (2009). *Funding the Afghan Taliban*. The world.
<https://theworld.org/stories/2009-08-07/funding-afghan-taliban> (τ.π. 10/06/2022)
- Mahdi, Niloufer Qasim (1986). Ostracism and Honor Among the Pathan Hill Tribes. *Ethology and Sociobiology* 7 (pp 295-304).
- Marsden, Peter (1989). *The Taliban War Religion and the New Order in Afghanistan*. New York: Oxford University Press.
- Mason, Lilliana (2018). *Uncivil Agreement. How Politics became our identity*. Chicago: The University of Chicago Press.

- McChrystal, St. (General, US Army ret.) (2013). *My Share of the Task. A memoir*. New York: Portfolio Penguin.
- Mead, Walter Russel (2001). *Special Providence: American Policy and how it changed the world*. New York: Random House
- Mesic, R., Thaler, David E. Ochmanek, D., Goodson, L. (2010). *Courses of Action for Enhancing U.S. Air Force “Irregular Warfare” Capabilities: A Functional Solutions Analysis*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Metz, Steven (2005). *Small Wars: From Low Intensity Conflict to Irregular Challenges*. Στο Anthony D. McIvor (edited), *Rethinking the Principles of War*. Annapolis: Naval Institute Press.
- Michaels, Jim (2013, 28 Apr). Loss of US airpower a worry in Afghanistan. *USA Today NEWS*.
<https://eu.usatoday.com/story/news/nation/2013/04/28/afghan-airstrikes-pentagon/2116499/> (τ.π. 23/07/22)
- Nawaz, Shuja (2009). The Pakistan army and its role in FATA. *CTC (Combating Terrorism Center) Sentinel, Volume 2, Issue 1*. New York: US Military Academy West Point.
<https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2010/06/Vol2Iss1-Art7.pdf> (τ.π. 02/07/2022)
- O’ Ballance, Edgar (2002). *Afghan Wars: Battles into a Hostile Land 1839 to the Present*. London: Brassy’s.
- Pape Robert A. (1996). *Bombing to win. Air Power and Coercion in War*. New York: Cornell University Press.
- Petraeus, D. & O’ Hanlon, M. (2016, 14 January). It’s time to unleash America’s airpower in Afghanistan. *The Washington Post*.

https://www.washingtonpost.com/opinions/its-time-to-unleash-americas-air-power-in-afghanistan/2016/01/14/a9c3bd42-b979-11e5-99f3-184bc379b12d_story.html (τ.π. 23/07/22)

Polk, William R. (2007). *Violent Politics: A History of Insurgency, Terrorism and Guerrilla War, from the American Revolution to Iraq*. New York: Harper Collins Publishers.

Rashid, Ahmed (2001). *Taliban*. New Haven, CT: Yale University Press, 2001.

Rizwan, Hussain (2005). *Pakistan and the Emergence of Islamic Militancy in Afghanistan*. Aldershot, Hampshire: Ashgate Publishing Limited.

Robinson, Linda (2008). *Tell me how this ends. General Petraeus and the Search for a way out of Iraq*. New York: Public Affairs.

Rowlatt, Justin (2019, 25 April). How the US military's opium war in Afghanistan was lost. *BBC news*.

<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-47861444> (τ.π. 02/07/2022)

Roy, Oliver (1990). *Islam and Resistance in Afghanistan*. Cambridge: Cambridge University Press.

Schwartz, Norton (2011). Airpower in Counterinsurgency and Stability Operations. *Prism No2, Vol 2* (pp 127-134). Washington: National Defense University (NDU) Press.

https://cco.ndu.edu/Portals/96/Documents/prism/prism_2-2/Prism_127-134_Schwartz.pdf (τ.π. 15/06/2022)

Smith, Jeffrey J. (2014). Beyond the Horizon. Developing Future Airpower Strategy. *Strategic Studies Quarterly (Summer)* (pp 80-95). Alabama: Air University Press.

Stanekzai, Mosoom Mohammad. (2008). *Thwarting Afghanistan's Insurgency: A Pragmatic Approach Towards Peace and Reconciliation*. United States Institute of Peace, Special Report 212.

<https://www.usip.org/sites/default/files/sr212.pdf> (τ.π.29/05/2022)

Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction (SIGAR) (2021). *Quarterly Report to the US Congress*. April 30.

<https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2021-04-30qr.pdf> (τ.π. 15/07/2022)

Thompson Robert (1966). *Defeating Communist Insurgency: The Lessons of Malaya and Vietnam*. New York: Fredrick A. Praeger.

US Air Force (USAF), Air Force Doctrine Document (AFDD) 2-3 (2007). *Irregular Warfare*. Washington D.C.

US Air Force (USAF), Air Force Doctrine Publication (AFDP) 3-2 (2019). *Irregular Warfare*. Washington D.C.

US Department of Defense (DoD), Department of the Army (2006). Field Manual (FM) 3-24 *Counterinsurgency*. Washington, D.C.

US Department of Defense (DoD), Department of the Navy (1990). Fleet Marine Force Reference Publication (FMFRP) 12-15 *Small Wars Manual*. United States Marine Corps. Washington, DC: United States Government Printing Office, 1940.

<https://www.marines.mil/Portals/1/Publications/FMFRP%2012-15%20Small%20Wars%20Manual.pdf> (τ.π. 18/05/22)

US Department of Defense (DoD), Office of Inspector General. Lead Inspector General (LIG) for Overseas contingency operations (2018a). *Operation Freedom's Sentinel. Report to the US Congress*. April 1 -June 30.

https://media.defense.gov/2018/Aug/23/2001957568/-1/-1/1/LIG_OCO_OFS3_JUN2018_508_R2.PDF (τ.π. 22/05/2022)

US Department of Defense (DoD), Office of Inspector General (IG), Lead Inspector General (LIG) (2018b). *Operation Freedom's Sentinel. Lead Inspector General Report to the US Congress*. July 1 -September 30.

https://media.defense.gov/2018/Dec/07/2002070074/-1/-1/1/FY2018_LIG_OCO_OFS%20SEPT2018.PDF (τ.π. 22/05/2022)

US Department of Defense (DoD), Office of Inspector General (IG), Lead Inspector General (IG) (2018c). *Operation Freedom's Sentinel Lead Inspector General Report to the US Congress*. October 1 – December 31.

https://media.defense.gov/2019/Mar/01/2002094845/-1/-1/1/FY2019_LIG_OCO_REPORT.PDF (τ.π. 22/05/2022)

Wahab, Shaista & Youngerman Barry (2007). *A Brief History of Afghanistan*. New York: Facts on File.

Wellman, Philip Walter (2019). US ends campaign to destroy Taliban drug labs in Afghanistan. *Stars & Stripes* (February 22).

<https://www.stripes.com/theaters/us-ends-campaign-to-destroy-taliban-drug-labs-in-afghanistan-1.569798> (τ.π. 22/05/2022).

Wenger, Andrew (2006). *A Complex and Changing Dynamic: Afghan Response to Foreign Intervention*. Canberra: Land Warfare Studies Centre.

Whitlock, Craig (2021). *The Afghanistan papers. A secret history of the war*. New York: Simon & Schuster.

Wills, Craig D. (2006). *The Cadre Papers: Airpower, Afghanistan, and the Future of Warfare*. Alabama: Air University Press.

Vick Alan J., Grissom, A., Rosenau W., Grill B., Mueller Karl P. (2006). *Air Power in the New Counterinsurgency Era*. Arlington: Rand Corporation.

Voice of America (VOA) (2009). Bush: 'You Are Either with Us, Or with the Terrorists' - 2001-09-21. *VOA official website, October 27*.

<https://www.voanews.com/a/a-13-a-2001-09-21-14-bush-66411197/549664.html> (τ.π.
08/09/2022)